

Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1941-1954

ANNA ROMERO SIRE *Barcelona*

JAUME SUBIRANA ORTÍN *Universitat Pompeu Fabra*

RESUM: Les cartes entre el filòsof català Eugeni d'Ors i el seu editor a l'Argentina Antoni López Llausàs després de la Guerra Civil testimonien la continuïtat dels vincles entre un editor català expatriat i un escriptor català de primer rengle convertit en figura intel·lectual del règim franquista. L'epistolari evidencia els condicionants que envoltaven la supervivència d'editors i escriptors en la política editorial i cultural de Franco, i com Ors utilitzà canals tant oficials com paraoficials per multiplicar l'abast de la seva obra, reforçar la seva influència a través de xarxes de contactes i trobar oportunitats acadèmiques i de promoció, com el segon viatge a l'Argentina l'any 1950. Les seves darreres obres publicades amb López Llausàs a Sudamericana reforçaven una visió de la cultura, la història i la civilització deutora de la «pau perpètua» del totalitarisme i dels serveis prestats durant la guerra.

PARAULES CLAU: Eugeni d'Ors, Antoni López Llausàs, cartes, editors, política cultural, postguerra, franquisme, Argentina, propaganda.

Letters between Eugeni d'Ors and Antoni López Llausàs, 1941-1954

ABSTRACT: The letters between Catalan philosopher Eugeni d'Ors and his publisher in Argentina Antoni López Llausàs after the Spanish Civil War show the remaining links between an expatriate publisher and a key writer who had become a key figure in Franco's regime. Their letters expose the many constraints which surrounded the survival of publishers and writers under francoist cultural politics, and how Ors took both official and non-official paths to promote his published works, strengthen his influence through cultural networks and to find scholarly opportunities such as his second trip to Argentina in 1950. His late works published at Sudamericana reinforced a vision of culture, history and civilization which was indebted to the long-lasting peace of totalitarianism and to services paid during the Spanish war.

KEYWORDS: Eugeni d'Ors, Antoni López Llausàs, letters, publishers, cultural politics, postwar, Francoism, Argentina, propaganda.

L'epistolari conservat entre l'escriptor Eugeni d'Ors i l'editor Antoni López Llausàs és format per 44 documents dipositats al Fons Eugeni d'Ors de l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), a les carpetes ANC1-255-T-471 (Editorial Sudamericana), ANC1-255-T-2545 (d'Eugeni d'Ors) i ANC1-255-T-4675 (de López Llausàs). Per raons d'espai, en un número anterior de la revista (*Els Marges*, 119, tardor de 2019, p. 82-109) vam editar els 14 primers documents, corresponents al període 1934-1939, i ara

presentem la resta de material, corresponent al període 1941-1954, que coincideix amb la col·laboració d'Ors amb el règim franquista després de la Guerra Civil. Com ja passava en la primera part, la trentena de textos aquí editats apunten d'una banda a la biografia de cadascun dels dos protagonistes i, de l'altra, en diferents moments puntuals, a correspondències paral·leles d'Ors amb tercers corresponents, com ara Rafael Vehils i Grau, Josep Janés i Olivé, Enric C. Ricart i, sobretot, Maria Adelia Acevedo (o de Acevedo), també conservades en bona part a l'ANC. Els editors volem expressar el nostre agraïment a l'Arxiu Nacional, a *Els Marges*, als hereus de l'escriptor i a la néta de l'editor per haver fet possible la reproducció d'aquest material, d'un indubtable interès històric i biogràfic.

Així com les cartes del primer període, abans de la Guerra Civil, eren gairebé totes en català i reflectien, primordialment, projectes editorials engegats pels dos personatges a la dècada dels anys 1930 i l'evolució de la seva relació professional cap a una amistat «familiar» entre dos matrimonis, les cartes d'aquesta segona sèrie són pràcticament totes en castellà, amb l'excepció de la darrera, de poc abans de la mort de l'escriptor (escrita per López Llausàs des de Barcelona) i petites notes informals de caire emotiu, com en els documents #17 o #26 (felicitations de Cap d'Any de 1949 i 1951), tot i que encara mostren la calidesa de la relació a distància entre els dos personatges.

Després d'una primera carta d'Antoni López Llausàs de 1941 passem a diverses notes breus i no tornem a trobar cap altra carta (també de l'editor) fins al 1950. L'epistolari presenta salts i llacunes documentals importants, no atribuïbles als corresponents, sinó a la no conservació: s'han preservat només 3 documents de tota la dècada dels anys 1940; 15 documents de 1950-1951 (dos anys de forta activitat editorial entre els interlocutors i en què es produí el segon gran viatge cultural d'Ors a l'Argentina); i 4 documents per any dels tres darrers fins a la mort de l'escriptor.¹ La familiaritat creixent entre tots dos personatges iguala el to de la correspondència que Ors tenia, per exemple, amb Lluís Plandiura. Al llarg d'aquest període de la postguerra i l'exili, allà on abans hi deia només «tu devoto admirador», López Llausàs s'acomia sovint d'Ors com «el teu vell amic» o «tu viejo amigo», un cop Ors li concedeix per primer cop aquest apel·latiu.

1. Sembla estrany que no es conservin al Fons Ors més cartes amb el «matrimoni López»/«els López», com eren anomenats Antoni i Teresa en privat per Ors i Adelia, sobretot si tenim en compte que la relació era estreta entre tots quatre. De Maria Teresa López hi ha la carta anterior del 10-12-1940 a EdO (Fons ANC 4678). Mentre no apareguin altres cartes no serà possible reconstruir més detalls editorials, atès que els fons equivalents de Sudamericana (segons ens informa la família de l'editor) van ser abandonats a la seu i possiblement destruïts l'any 1998, quan fou adquirida per Bertelsmann.

Ors i López Llausàs (i Adelia i Nucella) els anys 1940

En la primera part de l'edició d'aquest epistolari, corresponent a les cartes dels anys 1930, havíem deixat els seus protagonistes, entre l'hivern de 1938 i l'estiu de 1939, tots dos acabats de reubicar: en el cas d'Ors, a Pamplona (i a Sant Sebastià o Biarritz, segons les dates); en el de López Llausàs, acabat d'instal·lar a Buenos Aires, al pis del carrer Quintana.

López Llausàs havia estat contractat per treballar a l'Argentina com a gerent de l'Editorial Sudamericana gràcies a Rafael Vehils (1886-1959), un dels accionistes majoritaris del segell, inicialment comandat per un grup d'inversors molt eclèctic amb fortes divergències estètiques i ideològiques. Vehils, *liligaire* i antic col·laborador de Cambó, s'havia instal·lat a l'Argentina ja el 1926: havia estat abans president a Barcelona i era soci vitalici de la Casa de América, en aquells moments una veritable societat mercantil dels grans empresaris catalans del llibre, exiliats o no.² A Buenos Aires, fou alt directiu entre 1931 i 1936 de la Compañía Hispano-Americana de Electricidad (CHADE), presidida per Cambó. També estava a càrrec de la Institución Cultural Española (ICE), que gestionava –fins al començament de la Guerra Civil a través de la Junta d'Ampliació d'Estudis (JAE)– dues càtedres de cultura espanyola³ que havien estat ofertes el 1939 a Eugeni d'Ors i a Manuel de Falla, sense que el viatge d'Ors finalment es concretés.⁴ Partint de la inicial responsabilitat gerencial, sumant-hi amb el temps diverses col·leccions, una xarxa de llibreries i la creació d'Edhasa (1946), López Llausàs eclipsarà els altres membres de la companyia i esdevindrà un referent de l'edició en llengua castellana a Amèrica, com ho serà, amb els anys, a les dues bandes de l'oceà.

Eugeni d'Ors, per la seva banda, s'havia afiliat a la Falange l'estiu de 1938 i havia esdevingut pensador (i proveïdor de doctrina) *in pectore* del bàndol nacional durant el govern de Burgos amb la publicació de les seves gloses als diaris oficials dels insurrectes (*Arriba España* i *Jerarquía*) des de mitjan 1937. El 8 de gener de 1939 es fan finalment públics els seus càrrecs com a Jefe Nacional de Bellas Artes i com a

2. Vegeu G. DALLA CORTE, *Casa de América de Barcelona (1911-1947)*. Comillas, Cambó, Gili, Torres y mil empresarios más en una agencia de información e influencia internacional, Madrid: Lid, 2005, i F. RIBAS, *Retrat d'una elit catalanista. Deixebles i hereus de Cambó: vint personatges*, Sunya, 2008, p. 102-108.

3. R. E. FERNÁNDEZ TERÁN, F. A. GONZÁLEZ REDONDO, «Las cátedras de la Institución Cultural Española de Buenos Aires. Ciencia y educación entre España y Argentina, 1910-1940», dins *Historia de la educación*, 29, 2010, p. 195-219.

4. A la carta #14 amb López Llausàs de la sèrie anterior (7-8-1939) havíem identificat un pla de viatge de l'any 1939 (J. SUBIRANA; A. ROMERO, «Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1934-1939», *Els Marges*, núm. 119, tardor 2019, p. 107, nota 90) del qual no es tenia notícia. A la correspondència amb Vehils conservada a l'ANC es conserven uns telegrams d'invitació i la carta del 29-9-1939 de RV a EdO, on es cancel·la, per manca de subvenció del govern argentí, la invitació, que inicialment anava dirigida a Ors i a Manuel de Falla per celebrar el vint-i-cinquè aniversari de la institució a Buenos Aires (Fons ANC 600).

Secretario Perpetuo de l'Instituto de España (constituïts per dos decrets el 8 de desembre de 1937 i el 2 de gener de 1938): Ors formava part de l'equip de govern del primer Ministro de Educación Nacional, el monàrquic catòlic ultraconservador i membre d'Acción Española Pedro Sainz Rodríguez (1897-1986), que presidia l'institut.⁵ Sota la direcció orsiana, l'Instituto de España havia d'agrupar totes les reials acadèmies espanyoles⁶ i restituir a les universitats i escoles la «normalitat» de la vida acadèmica. La primera reunió solemne de les sis acadèmies que inicialment el constituïen va celebrar-se el 6 de gener de 1938, dia de Reis, al paranimf de la Universitat de Salamanca, i inclogué un peculiar jurament d'ingrés dels acadèmics de clara mà orsiana en què, a l'ombra dels àngels custodis, «se irá colocando cada uno ante la mesa presidencial en la cual se encontrarán un ejemplar de los Santos Evangelios, con el texto de la Vulgata, bajo cubierta ornada con la señal de la Cruz y un ejemplar del “Don Quijote de la Mancha”, con cubierta ornada con el blasón del Yugo y las Flechas. De pie, ante estos libros, con la mano derecha puesta en los Evangelios y vuelta la cara al Presidente, el Académico aguardará que el Secretario del Instituto le pregunte, según la forma del juramento: “Señor Académico: ¿Juráis en Dios y en Vuestro Ángel Custodio servir perpetua y lealmente al de España, bajo Imperio y norma de su Tradición viva; en su catolicidad, que encarna el Pontífice de Roma; en su continuidad, representada por el Caudillo, Salvador de nuestro pueblo?” Responderá el Académico: “Sí, juro”».⁷ La creació de l'Instituto de España abolia i absorbia, simultàniament, l'antiga Junta de Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas

5. Algunes cartes privades i alguns indicis suggereixen que Ors podria haver estat ja sondejat a París per entrar a Espanya (al desembre del 1937 en teoria encara hi viu) via els seus fills. Després, Ors va ser expressament triat, designat i defensat per al càrrec de «Jefe Nacional de Bellas Artes y defensa del Patrimonio Artístico» per Sainz Rodríguez, d'acord amb el testimoni del ministre: «El nombramiento de Eugenio D'Ors fue algo muy difícil porque en el Ministerio había entrado como ministro de Orden público don Severiano Martínez Anido [...] Cuando propuse el nombre de D'Ors para director de Bellas Artes y organizador de la defensa del tesoro artístico se opuso terminantemente por ser Eugenio D'Ors catalán y porque él decía que era un catalán separatista. Entonces tuve que gastar mucho tiempo y paciencia para convencerle de que no estaba bien informado. [...] La cosa llegó a términos tales que yo hice cuestión de gabinete el nombramiento y declaré que si no aceptaban a Eugenio D'Ors yo cesaba en el puesto de ministro» (P. SAINZ RODRÍGUEZ, *Testimonio y recuerdos*, Barcelona: Planeta, 1978, p. 260). També ho documenta Fonxo Blanch citant el llibre *Semblanzas* de Sainz Rodríguez (Planeta, 1988) a «Ors a la boca del llop del falangisme (1933-1945)», dins *Eugeni d'Ors, llums i ombres*, Cossetània - Institut d'Estudis Penedesencs, 2006, p. 35-94.

6. Fonxo Blanch proposa «aparionar» el període constituït de l'Instituto de España a la fundació científica de l'Institut d'Estudis Catalans sota Prat de la Riba i pràcticament garanteix, tot seguint J.L. Aranguren, que la redacció dels seus nombrosos decrets era orsiana. Els esborranys i manuscrits d'organigrames conservats al Fons Ors de l'ANC semblen confirmar-ho. La cronologia és important: va ser gràcies al catòlic conservador José María Pemán que Sainz Rodríguez accedí a alts càrrecs d'educació al govern de Burgos i després a la Falange entre agost i octubre del 1937, va ser nomenat ministre amb seu a Vitòria el 30 de gener de 1938 i, finalment, destituït i depurat per conspirador l'abril del 1939 (a partir de 1942, viurà a Lisboa). Ors conclou igualment la seva «jefatura» com a part d'aquell primer ministeri d'educació el 10 d'agost de 1939, just després d'acabada l'Exposición de Arte Sacro de Vitòria, on van estar implicats el mateix Vehils i fins la Sección Femenina de Falange.

7. BOE, Burgos, 2-1-1938, núm. 438. També al Fons ANC 382.

cas,⁸ que havia regulat les beques i la projecció internacional de la investigació espanyola des de 1921 dins un marc de diplomàcia internacional i d'establiment de pau mundial a través dels intel·lectuals després de la Gran Guerra.⁹ Però la JAE havia estat coordinada científicament fins llavors per persones conservadores o aparentment properes a Ors, com ara el futur diplomàtic José Antonio Sangroniz (expert en política exterior del govern de Franco a Salamanca i col·laborador de Sainz Rodríguez a la famosa *Gaceta Literaria*), José Castillejo Duarte (antic secretari de la JAE, exiliat a Londres, tutor del tercer fill d'Ors) o el mateix Rafael Vehils (de feia uns anys actiu a l'Argentina des de l'ICE): tots plegats a ulls del bàndol nacional havien d'anar destinats a altres càrrecs o no era clar en aquells moments que garantissin la necessària lleialtat als vencedors de la guerra.

Quan retrobem els nostres corresponals en aquest epistolari, a primers de març de 1941, Ors ja ha realitzat bona part de l'autoatorgada tasca de reconstrucció i de salvament del patrimoni¹⁰ durant la guerra i la immediata postguerra, i és a punt d'instal·lar-se definitivament a Madrid en un palauet, el de Sacramento, que havia de ser alhora casa seva, la seu de l'Instituto de España i la del darrer projecte acordat pel decret «Menéndez Pelayo» d'abril de 1939: la redacció d'una *Enciclopedia Hispánica* que, a imitació de la francesa i de l'existent Espasa,¹¹ garantís a l'Instituto ingressos directes.¹² L'assignació expressa a l'Instituto de España de «tasques editorials» i de funcions empenedores equivalents a les d'un servei de publicacions –en els dos primers anys, 1938 i 1939, dedicat a l'elaboració de llibres escolars i diccionaris, i en el període 1940 i 1941, a l'esmentada enciclopèdia i a d'altres publicacions científiques

8. Transcripció o esborrany del decret «Menéndez Pelayo» de 19-5-1938. Artículo 7º, p. 6 (Fons ANC 382).

9. En teoria, aquesta missió hauria hagut de ser molt del gust orsià. Va ser inicialment encomanada al vicepresident de l'Instituto, Julio Palacios, però aviat l'organisme perd aquestes funcions, quan el monàrquic Sainz Rodríguez és depurat i es crea per decret el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), el 24-11-1939. Isidro Sepúlveda emfasitza la connexió de l'antic model de la JAE, heretat per Ors i Palacios, amb la diplomàcia pacifista de després de la Guerra Mundial més que no pas amb el panhispanisme franquista: vg. I. SEPÚLVEDA MUÑOZ, «La JAE en la política cultural de España hacia América», *Revista de Indias*, vol. LXVII, núm. 239, 2007, p. 59-80. Segons Fernández Terán y González Redondo, el nou ministre d'educació nacional, José Ibáñez Martín, «aunque había pertenecido también a Renovación Española y colaborado en Acción Española, resultaba mucho más afín al Régimen que lo que decían ser nunca los monárquicos» («Las cátedras...», p. 215).

10. Des de Buenos Aires, Vehils –com abans López Llausàs amb Venècia– havia fet encàrrecs i donat suport a Ors amb motiu de l'Exposició de Arte Sacro celebrada a Vitòria entre el 22 de maig i el 6 d'agost de 1939 (telegrames de Rafael Vehils a EdO, 13-3-1939 i 9-8-1939, ANC 600).

11. Contràriament al que sosté Maria Matesanz (a «Enciclopedismo al servicio de la ideología: el proyecto de la nueva *Enciclopedia Hispánica*», dins C. PRESTIGIACOMO (ed.), *Identità, totalitarismi e stampa. Ricodifica linguistico-culturale dei medi di regime*, Palermo University Press, 2016, p. 135-152), Ors no només coneixia sinó que va fer servir els volums de l'Espasa durant el període de redacció de la seva *Enciclopedia*, i es faria enviar al palau de Sacramento l'*Enciclopedia Espasa* que es conservava al Museo de Arte Moderno («Orden de entrega» a l'Instituto de España, 4-6-1941, Fons ANC, carpeta 382).

12. Transcripció o esborrany del decret «Ramón y Cajal» de 26-4-1939. Artículo tercero, p. 10 (Fons ANC 382).

ques— responia a una clara voluntat d'exploració i generació de recursos econòmics a partir del patrimoni bibliogràfic espanyol. En un informe de descàrrec, quan el projecte de l'*Enciclopedia Hispánica* s'esfondra el 1942, Ors explica que «Ni para sí mismo, ni para las Academias que lo integran solicitó el Instituto recursos del Estado. El pensamiento fundamental fue que los mismos procediesen de la edición y difusión de libros de texto... con lo cual se satisfacía una necesidad pública, esencial en un régimen autoritario y a la vez se facilitaba al pueblo una fuente de instrucción limpia de mercantilismos». ¹³ I en una nota del Sindicato Nacional de Industrias Químicas conservada als papers de l'Institut s'especifica que s'havien sol·licitat i concedit 50.000 kg de paper (un bé molt escàs en aquell moment) per a 15.000 exemplars de l'*Enciclopedia* —que Ors pensava imprimir a Barcelona, amb la intercessió d'editors com Cruzet i Janés— atès «que tienen vendida la edición en América, principalmente en Colombia». ¹⁴

El primer document d'aquesta segona part de l'epistolari (número 15 de la sèrie), del març de 1941, ens dona detalls d'aquest moment, que coincideix amb la primera separació llarga d'Ors de la seva companya dels anys 1920 i 1930, l'argentina Adelia Acevedo (o *de* Acevedo, com passarà a dir-se a partir de la seva relació), ¹⁵ coneguda també amb el nom à *clef* d'Amaya a les cartes privades i en alguns textos dedicats d'aquesta època. Aquesta carta de to prou personal entre editor i filòsof no esmenta l'ambiciosa i problemàtica tasca de l'*Enciclopedia Hispánica*, però ens assabenta que Ors encara no s'ha pogut instal·lar al carrer Sacramento i menciona dos dels seus principals llibres publicats acabada la guerra: *Jardín Botánico* i *Oraciones para el creyente en los Ángeles*, tots dos de 1940, editats respectivament pels catalans Josep Janés i Félix Ros. Ors envià aquestes dues obres als López a l'Argentina a través d'Adelia, que havia de fer una curta estada al país mentre es resolien les seves dificultats de visat per romandre a Espanya (comptava contribuir personalment al projecte de l'*Enciclopedia*, adaptada sota cenacles franquistes a l'imaginari barroc i afrancesat del Glosador). ¹⁶

13. Informe mecanoscrit, ca. 1942. Fons ANC 382.

14. Nota mecanoscrita, 28-2-[1941]. Fons ANC 382.

15. A la mecenes i activista cultural argentina María Adelia de Acevedo Larrazábal (1875-1958) se la relaciona sentimentalment amb Ors des de 1926, i ell la presenta als López Llausàs a París a partir de 1938. Sobre Adelia, vegeu les notes 15 i 81 de SUBIRANA i ROMERO 2019 (p. 87 i 105) i també J. VARELA, *Eugenio d'Ors. 1881-1954* (RBA, 2017), p. 235-236, i A. NAVARRA, *La escritura y el poder* (Tusquets, 2018), p. 363 i seg. Apareix ja mencionada al primer document de la sèrie, #15.

16. Carta manuscrita d'AA a EdO, 25 i 26-2-1941 (Fons ANC 2727): «lástima que el bello comienzo de una carta, tan esperada, vengan reproches de recuerdos de horas que quisiera tanto olvidar! Pero... de eso no debemos hablar más! Tampoco de la intromisión del ser que ha tomado mi puesto de compañera en el trabajo de la Enciclopedia, asunto que puedes estar seguro de que jamás tratasteis conmigo como de su dificultad de visado de venida etc etc Y punto final! Hay dolores profundos que no hay que renovar y que por su misma intensidad son respetables, para traducirlos en "gimoteos comadros", mismo si anulamos por completo nuestro espíritu superior».

És significativa l'elecció de dues obres tan personals per a la tramesa: això ens parla del caràcter no oficial i sí «sensible» dels intercanvis en aquells moments entre escriptor i editor.¹⁷ En un resum d'obres publicades els anys 1940-1941 conservat al Fons Ors de l'ANC, hi ha un llistat d'obres, també publicades aquell any, per a les quals no tenim evidència que fossin ni trameses ni esmentades a l'editor, la majoria de caràcter no literari, sinó científic (enfocament del gruix de la producció orsiana els anys 1940 i 1950).¹⁸ Un dels dos llibres regalats estava il·lustrat pel català Ramon de Capmany i recorda molt en estil gràfic l'edició de 1936 de López Llausàs de *La Ben Plantada* amb dibuixos de Ricart. Sota aquesta mateixa estela de complicitats i gustos literaris compartits, a l'única altra carta conservada de la dècada de 1940, uns anys més tard, López Llausàs farà arribar a Ors una còpia dedicada de l'autobiografia de Ramón Gómez de la Serna (doc #16). Però en aquells moments Ors podia tenir una certa reserva sobre la capacitat editorial del seu amic editor: com s'explica, si no, que en tota una dècada, la de 1940, Ors i Llausàs no arribessin a publicar res junts? Hi havia les edicions dels anys 1934-1936, la relació era veritablement afectuosa i no sembla que Ors pogués dubtar de la lleialtat de López Llausàs al Règim després de la col·laboració en l'exposició de Venècia o si atenem a algunes expressions de les seves darreres cartes... Al fons de l'ANC es conserva una carta del 5 de març de 1941, cinc dies abans de la primera de López Llausàs en aquesta sèrie, on Adelia comenta l'efecte de la tramesa de llibres en un sopar familiar la nit del 4 de març al domicili «dels López», i para esment en el fet que l'editor treballa molt i guanya protagonisme a Sudamericana.¹⁹ López Llausàs comenta a Ors a la seva carta després d'aquell sopar: «Adelia me dijo que no perdí el tiempo». Pocs mesos abans, entre maig i setembre de 1940, la redistribució de l'accionariat de Sudamericana forçada per la crisi que la declaració de la Segona Guerra Mundial genera havia començat a deixar fora els primers socis més conservadors, entre ells Vehils, obrint camí cap a la gestió col·legiada de López Llausàs amb Julián Urgoiti.²⁰ El mateix Vehils havia

17. Carta manuscrita d'AA a EdO, 25 i 26-2-1941 (Fons ANC 2727): «Antonio López me preguntó mucho por ti! María Teresa en Montevideo, están muy contentos, él trabajando bien. Hoy le mando los libros. Antonio queridísimo, muy amable y simpático como siempre. [...] Con Antonio López estuve en casa de mi hermano [?] Montevideo».

18. Mecanoscrit «1940-41. Publicaciones de Eugenio d'Ors de la Real Academia Española», Fons ANC 2715.

19. Adelia esmenta específicament en aquesta carta que s'havia produït ja la separació de Sudamericana del segell editorial de la revista *Sur* dirigit per Ocampo, la qual n'havia estat una de les accionistes majoritàries: «Muchos inconvenientes con la Editorial formada pero bien con la separación de «Sur» y de su codiciosa y acaparadora directora se han cansado todos!» (carta manuscrita d'AA a EdO, 5-3-1941, Fons ANC 2727).

20. Urgoiti és qui signa el document #42 de l'epistolari (carta de 27-5-1954 a López Llausàs). Gabriella Dalla Corte i Fabio Esposito han documentat les dates del canvi d'accionariat en dues cartes d'Editorial Sudamericana S.A. a Emilio Ravignani de 22-VI-1940 i 13-IX-1940 conservades al Fons Emilio Ravignani (Correspondencia 1914-1952) de la Universidad de Buenos Aires, al seu article «Mercado del libro y empresas editoriales entre el Centenario de la Independencia y la Guerra Civil española: la editorial Sudamericana», *Revista Complutense de Historia de América*, 2010, vol. 36: 257-289. Segons els autors:

anunciat a Ors per carta dificultats internes el 29-9-1939 (la Segona Guerra Mundial havia estat declarada l'1 de setembre), explicant-li que en aquells moments difícilment podrien assumir edicions argentines de les seves obres:

En cuanto a la Editorial Sudamericana, cuando yo llegué a ésta me encontré con que el Comité de Producción, que preside el Dr. Eduardo J. Bullrich, había ya ultimado su plan de producción para 1939. El de 1940, ha decidido el Directorio supeditarle al éxito de la ampliación de capital, ampliación que se llevará a efecto en el próximo mes de octubre, pero cuyo resultado no conoceremos seguramente hasta mediado noviembre. De los proyectos que Ud. tuvo la deferencia de sugerirme hay alguno que parece interesar, pero como todos ellos son de importancia por la inversión que requerirían, nada se ha resuelto sobre ellos. Por otra parte, como hasta aquí han llegado los rumores de que en España no se interpreta bien el hecho de que aquí se intensifique la industria editorial, los elementos directivos de Sudamericana, deseosos de seguir una conducta del máximo respeto y la mayor coordinación posible respecto a los intereses españoles, prefieren esperar, por ahora, a que, existiendo un Embajador autorizado, pueda examinarse a fondo esa cuestión, y en la espera de esa tan deseada situación, dedicarse a publicar obras de autores americanos o versiones de obras de autores extranjeros de idioma no español.

De todos modos, tendré a Ud. al corriente de cuanto ocurra y creo, además, no sería ocioso ni baldío que Ud. me mandase unas cuartillas concretando más su pensamiento, porque no sólo se reflejaría en ellas con mayor exactitud, sino porque también cobraría la propuesta de Ud. mayor autoridad si yo, al reproducirla, me apoyase en un plan emanado de Ud. mismo. Puede Ud., además, tener la seguridad absoluta y plena de que, aún en la hipótesis de que las propuestas que Ud. me concrete no fuesen aceptadas, no se haría de ellas, en ningún caso, ningún uso indelicado.²¹

Així doncs, les condicions per publicar autors com Ors a Sudamericana eren complexes per les dues bandes.²² Per la banda d'Ors, formar oficialment part del Règim, com

«López Llausàs desplazaría de manera inmediata a su mecenas y, además de convertirse en propietario, asumió la dirección de la editorial hasta su muerte, producida en 1979, desluciendo el papel central que tuvo Vehils en el primer año de funcionamiento de Sudamericana» (279).

21. Carta de Rafael Vehils a Eugeni d'Ors, 29-9-1939, Fons ANC 6155.

22. Aquests documents ajuden a corregir, amb proves historiogràfiques, lectures fetes fins ara sobre els motius per què el repertori editorial de Sudamericana se centrava en autors traduïts. José Enrique Navarro, per exemple, ho atribueix –entemem que per manca de dades– a un desig de posicionar-se en el mercat de manera més competitiva, quan queda ben clar gràcies a aquestes cartes, al menys pel que fa als escriptors peninsulars, que els motius per no publicar-ne gaires els primers anys eren ben concrets i eminentment polítics en tractar-se d'editors d'origen espanyol que havien de mantenir vincles i intercanvis comercials amb tots dos mercats. Era ben simple: no es volien enemistar amb el govern franquista (vegeu la carta #38 de l'any 1953 amb «regaños» comercials d'Ors a López Llausàs) si volien continuar les exportacions i evitar represàlies, i per tant els editors

veiem, no li acabava de resultar tan rendible editorialment els anys 1940 com es podria pensar: li va suposar en diferents moments i per diferents motius institucionals restriccions o embolics per publicar a què no estava acostumat –bé per motius polítics, bé per limitació de les tirades o manca de paper– i que no havien format mai part de la seva política de disseminació editorial. A la discreció a què obligaven a Ors els seus càrrecs en el nou règim hi podem sumar l'obligació de publicar només o principalment amb les editorials autoritzades pel govern de Franco i en les condicions de censura, exportació i volum de les tirades que el sistema franquista establia en aquells anys.²³ Com que aquestes eren clarament insuficients per a les necessitats econòmiques d'Ors, no parerà d'oferir obres per publicar a l'estranger, tant en espanyol com en traducció. Les obres d'Ors mai no havien tingut una distribució tan gran com la que van aconseguir en aquella època, però les aspiracions del Glosador anaven més enllà.

A Madrid, el 1941 Ors va romandre sol uns quants mesos més del previst, assistit per la que amb els anys esdevindrà la seva nova secretària –ja fins a la mort–, Josefa Fernández Castillejo, Nucella,²⁴ tot i que a les cartes amb López Llausàs encara no hi apareix mencionada. Calamitats familiars i de salut van retenir Adelia de Acevedo fins a l'estiu a l'Argentina. Mentrestant, uns conflictes legals i financers al voltant del projecte d'enciclopèdia –en principi hi havia contractats dos fills d'Ors, que van marxar, i finalment va haver d'intervenir Nucella com a testimoni i mitjançera en els procediments legals– van fer forta la posició de la nova secretària com a persona de confiança del Glosador. Com que l'arribada d'Adelia a l'Argentina no havia estat exempta de tensions sentimentals amb Ors per causa de l'aparició d'aquesta nova figura femenina i com que la relació d'Adelia amb Ors era sobreentesa per tothom

exiliats a Argentina o amb negocis a les dues bandes van acceptar tàcitament –com a mínim fins al 1950 per raons que veurem més endavant– un pacte de no competència amb la indústria editorial peninsular en espanyol per protegir els seus interessos comercials. Vegeu «The Sudamericana Publishing House: Catalogs as Objects of Study», dins H. J. ALLEN, A. R. REYNOLDS, *Latin American Textualities: History, Materiality, and Digital Media*, University of Arizona Press, 2018: «Several Argentine houses, such as Emecé, Losada, and Sudamericana, ended up occupying close positions in the local publishing field, and that subsequent differences in their publication policies, shown in their catalogs, were a desire to change their position in that field, so they could differentiate or individualise themselves in the eyes of booksellers, writers...»

23. Sobre la importància i les restriccions de paper, vg. per exemple A. MARTÍNEZ RUS, «La industria española ante los mercados americanos del libro 1892-1936», *Hispania*, LXII/3, núm. 212, 2002, p. 1021-1058. Les tirades dels editors falangistes per a les obres d'Ors eren al voltant de 5.000 i 8.000 exemplars, i va publicar diverses obres a càrrec de la Delegación Nacional de Propaganda i el departament de Ediciones y Publicaciones del Ministerio del Interior com a mínim fins al 1942. Els documents conservats indiquen que tot plegat podria haver sumat uns 25.000 exemplars només d'obres d'Ors publicades entre 1938 i 1942, sense comptar els seus altres escrits a les revistes del Règim (carta del Ministerio del Interior, 5-3-1940, Fons ANC 382).

24. Josefa Fernández, Pepita, era filla de l'advocat i polític cordovès José Fernández Jiménez (1868-1951), diputat conservador republicà i, breument, alcalde de Còrdova a principis de 1936. Sobre Nucella, vegeu VARELA, *Eugenio d'Ors*, p. 401, i NAVARRA, *Escritura*, p. 420. A banda de Nucella, Ors va mantenir relació com a secretària seva quan feia estada a Barcelona amb Valeria Seligman (i, suposem, pels seus treballs en llengües estrangeres) com a mínim fins a l'any 1945.

però no formalment reconeguda, en els primers mesos de la separació, quan Llausàs escriu al Glosador, la parella es fa molts encàrrecs mutus per portar regals o fer lliuraments, a banda i banda de l'Atlàntic, a amics comuns que els havien conegut junts, buscant una continuïtat per a la relació que ja no podia ser física però sí social i emocional. La relació d'Ors amb Adelia sempre s'havia mogut en l'àmbit de la socialització cortesana i galant i sota el que ell anomenava oportunament «advocació angèlica»; és a dir, mecenatge. La tramesa als López serà un d'aquests *gestes d'amour*, però consta a les cartes que també es van fer encàrrecs d'aquesta mena via Isabel Llorach, Anita Pombo, els marquesos de Salamanca, els Zulueta, els Pérez de Ayala, etc. Ors havia estat molt atacat per la relació amb Acevedo –fins i tot públicament pel bàndol roig durant la guerra–,²⁵ i va fer diversos intents de separar Adelia de les seves activitats professionals.²⁶ Tot i que des de 1935 estava divorciat, s'entén que, com a alt càrrec de l'Instituto de España, no gosés instal·lar Acevedo amb ell a Madrid al seu nou palauet. Les amistats aristocràtiques i monàrquiques d'Adelia no esqueien als nous temps, fins podien resultar perilloses, i sí en canvi li escaurà molt més la filiació falangista i servil, *jeràrquica*, de Nucella. Els retrats de Pepita acompanyant Ors durant la restitució del Misteri d'Elx els anys 1940 i altres descripcions literàries que ens han arribat d'ella fan pensar en una figura edificant semblant a la de Pilar Primo de Rivera: pilar i pedestal.

Els anys 1950 i el segon viatge d'Ors a l'Argentina

A nivell professional, a partir de 1950 la correspondència mostra l'oberta col·laboració de López Llausàs com a editor amb Ors en tant que intel·lectual oficial del règim franquista i d'institucions que garantien la unitat intel·lectual i ideològica de la ciència espanyola: li publicarà tres llibres, suposadament per atendre la seva visita oficial a l'Argentina l'any 1950 com a convidat de Ramon Vehils i la Institución Cultural Española de Buenos Aires,²⁷ i són tres obres que responen més al prestigi i l'activitat doctoral del filòsof a les universitats americanes que no pas a un interès comercial o literari dels llibres en si dins del catàleg de Sudamericana o per al mercat argentí.²⁸

25. S. A., «Los evangelistas del fascismo: Eugenio d'Ors convida a ir cantando por calles y plazas el 'santo rosario'», *La Libertad, Diario republicano independiente, órgano de expresión del Frente Popular*, 30-7-1937.

26. Nota manuscrita d'AA en una carta d'EdO a ella: «Lo que más ilusión me hacía al regresar a España, y que en Barcelona me quitaste prohibiéndome asistir a las lecciones de filosofía!» (21-5-1941, Fons ANC 2355).

27. Vegeu notes 3 i 4.

28. Com ha explicat Ana Gargatagli, «El modelo editorial español buscó incluir, desde finales del siglo XIX, al continente americano y la implantación de un régimen fascista creó tensiones y zonas confusas del otro lado del Atlántico. El diseño editorial expansivo llevó la censura hacia los países de América donde

En una de les cartes (doc. #27), un cop publicat un dels volums, López Llausàs adjunta un retall de diari i insisteix a Ors que la venda «ha sido y continúa siendo flojísima», amb el desig que la venda dels altres que li havia proposat sigui més bona a Espanya. Però tampoc a Espanya ja no es vendran els darrers llibres d'Ors amb Sudamericana com s'havien venut temps enrere (doc. #38).²⁹

Els tres llibres en qüestió eren *La palabra en la onda* (1950) i *La civilización en la historia* (1953) –aquests dos apareixeran a Sudamericana– i *Le demi-siècle de Maurice Blondel* (1950), que serà editat (en francès) a l'editorial i revista catòlica i nacionalista *Criterio*, on publicaren gent com Borges o Guillermo de Torre (és peculiar que Ors ho proposi com un projecte de llibre l'agost de 1951 quan al setembre apareix en castellà a Espanya, a *Cuadernos Hispanoamericanos*). *La palabra en la onda* era l'edició en paper de les «gloses radiofòniques» que Ors emetia a la secció d'Amèrica de Radio España.³⁰ *La civilización en la historia* Ors l'ofereix hàbilment a López Llausàs com un recull de gloses per al curs de «Ciencia de la Cultura» que comptava impartir a diverses universitats del Con Sud amb motiu de ser investit Doctor *honoris causa* per la Universidad de Buenos Aires, principal raó del viatge que López Llausàs l'ajuda a organitzar. En realitat, era un llibre que ja havia estat editat l'any 1942 per Ediciones Españolas en una tirada modesta amb 53 il·lustracions i precedit de la *Historia del mundo en 500 palabras* (un format derivat dels encàrrecs d'articles del projecte d'enciclopèdia).

És bo de tenir en compte que la visita d'Ors la tardor de 1950 s'estava programant en un moment de màxima tensió diplomàtica entre l'Argentina i Espanya: els dos països acabaven d'anunciar el trencament del «Pacto Perón-Franco», el 27 de desembre de 1949. La sequera mundial i la crisi econòmica argentina de l'any 1949 –ocasionada per les polítiques antiagràries de Perón– havien generat tensions per la devaluació de la moneda –que es veuen reflectides a les cartes. L'Argentina, exclosa del Pla Marshall pels Estats Units, havia pressionat Espanya per obtenir garants monetaris en retorn de les exportacions i l'ajut alimentari que enviava. En no trobar resposta, a finals de 1949 els argentins van vetar l'exportació i la importació de tota mena de mercaderies entre els dos països, i els diplomàtics profranquistes a Buenos Aires van caure en desgràcia. Espanya –orgullosa i prepotent pel que feia al seu

empresas vinculadas a España hicieron libros aceptables para los controles de Franco y adonde se exportaron, entre 1940 y 1975, toneladas de libros autocensurados, censurados o directamente fascistas» («Borges traducido a leyes inhumanas. La censura franquista en América», *1611 Revista de Historia de la Traducción*, núm. 10, 2016, <http://www.traduccionliteraria.org/1611/art/gargatagli4.htm#> [consulta 10-1-2020]).

29. Els dos llibres publicats per López Llausàs a Sudamericana van ser la principal presència editorial d'Eugeni d'Ors a l'Amèrica Llatina els anys 1950, però no l'única: en plena Guerra Civil, el nou glossari i la *Introducción a la vida angélica* (1939) ja hi havien estat editats per Ramon Sopena a Editoriales Reunidas, en representació de Gustavo Gili, i Espasa Calpe li havia editat a Buenos Aires *El valle de Josafat* (1944, 1946) gràcies als editors Rafael Vehils i Julián Urgoiti, els principals responsables –amb López Llausàs– de Sudamericana a partir de 1939.

30. Gloses radiofòniques: referències ANC 2131-2134, 2913 i 6009.

deute monetari, i no només moral i alimentari, amb el seu primer i principal importador mundial de cereals— respon acusant Perón i el seu govern de ser un cau de jueus i masons. Com a reacció, Perón comença a donar senyals al govern de Franco que d'ençà d'aquell moment es donarà suport als exiliats republicans, les activitats dels quals havien estat obstruïdes fins llavors.³¹ En el vaixell *Río Jachal*, de camí a Buenos Aires, Ors avisa per telegrama que vol ser rebut per l'ambaixada a Rio de Janeiro en passar per aquesta ciutat³² i, al llarg de la «trabajosa» edició dels llibres encarregats, els manuscrits viatgen amunt i avall en valises diplomàtiques. Per acabar de subratllar aquesta barreja de visita personal i política, d'activitat de l'acadèmic i missió governamental, hem trobat al Fons Ors (i hem decidit incloure com a apèndix al final d'aquest epistolari) una crònica del viatge presentada per Ors al seu retorn davant l'Academia de San Fernando, el 27 de desembre de 1950: creiem que il·lustra el grau de compromís institucional de la visita i el context ideològic de tot plegat.

En paral·lel a la copiosa correspondència conservada amb Llausàs (7 documents), que permet resseguir el procés complet d'edició de les obres pactades per acompanyar les conferències d'Ors, conservem les lletres amb Adelia de Acevedo (Fons ANC 2727, 9 documents) i amb Rafael Vehils (Fons ANC 600 i 6155, 12 documents), que completen els detalls organitzatius i intel·lectuals i permetran, en el futur, fer una reconstrucció detallada d'aquesta segona visita.³³

Quan Ors rep la notícia de la invitació, sembla que escriu primer a Adelia (l'11 de juliol de 1950) i prou més tard a Llausàs (un mes més tard, a mitjans d'agost). Adelia li diu: «Ya los López Llausás me habían —hace unos meses— anunciado tu venida estando al corriente de la buena nueva por el mismo R. Vehils, pero la noticia era tan buena,³⁴ que no la creía verdadera, y me decía a mí misma, “C'est trop beau pour être vrai!” (AA a EdO 16-7-1950), i rebutja la proposta de trobar-se amb l'escriptor a São Paulo, on també havia estat convidat. A la carta de confirmació del viatge d'Ors a Vehils de 26-7-1950, Ors comenta que aprofitarà aquest viatge doctoral per «excitar el celo —a veces tan poco lúcido—, de mis editores, para que no falten libros míos en las librerías argentinas».³⁵ Era López poc assenyat? Estava pensant en alguna exportació o edició amb Gili,³⁶ o només en els llibres que proposarà a Suda-

31. R. REIN, *La salvación de una dictadura: Alianza Franco-Perón 1946-1955*, Madrid: CSIC, 1995, p. 180-215.

32. Esborrany de telegrama d'Ors a Viñolas (segurament Manuel García Viñolas, agregat cultural a l'ambaixada de Rio) transcrit al revers d'un telegrama de 20-9-1950 a Rafael Vehils (Fons ANC 6155).

33. Ja s'ha fet una aproximació molt rigorosa al primer viatge a M. FUENTES CODERA, «La encrucijada de posguerra y la primera estancia de Eugenio d'Ors en Argentina», *Historia y política*, núm. 28, 2012: 245-272 i P. BRUNO (coord.), *Visitas culturales en Argentina 1898-1936*, Biblos, 2014.

34. Subratllat a l'original.

35. Carta d'EdO a RV, 26-7-1950, p. 2, Fons ANC.

americana? Paral·lelament, Ors accepta la publicació dels «resums» de les seves conferències als *Anales* de la institució que el convidava.³⁷ Clarament, Ors establí una clara distinció entre l'explotació literària comercial i la circulació acadèmica i fins i tot periodística de la seva obra, si més no a l'hora de fer negocis. Permetrà a Vehils la publicació del que ell anomena «veritables resums» a les revistes acadèmiques, però no l'explotació dels textos originals, que reservarà per als seus editors. La carta amb una proposta formal a López Llausàs de publicar alguns llibres coincidint amb la seva estada argentina –un d'ells, segons comenta a Llausàs el «llibre de text» oficial dels seus cursos– la redacta Ors un mes després d'haver anunciat a Vehils que mouria fils editorials. En una altra carta a Vehils de 22-8-1950, li adjunta el prospecte de llibres «per la propaganda», que segons li comunica també podien fer les funcions de llibre de text de les lliçons: són *El secreto de la Cultura*, que estava en preparació, i *El Secreto de la Filosofía* (ja publicat per aquelles dates).

Durant el procés d'organització del viatge, també reflectit a la correspondència, els implicats esmenten diverses dificultats de finançament i monetàries: per comprar bitllets, cobrar honoraris, mantenir el pressupost o per assumir les despeses d'hotel per a dues persones,³⁸ atès que Ors surt del port de Barcelona acompanyat de Nucella, com notifica per carta a López Llausàs (doc. #23). El preu d'una nit d'hotel de luxe –al Lancaster de Buenos Aires–, on residirà Ors aconsellat per Adelia, era pràcticament el mateix que tindrà un exemplar de la cara edició il·lustrada de *La civilización en la historia*, en paper cuixé, coberta de tela i sobrecoberta, que, per enuig d'Ors, no aparegué fins dos anys després de la visita, el 1953.³⁹ Davant les dificultats financeres del moment del viatge, Vehils recomana a Ors acceptar altres invitacions i promou conferències del Glosador a la Universidad del Litoral, a Rosario i a la seu de l'Asociación Patriótica Española. La conferència inaugural del curs a la UBA va tenir lloc el 28 de setembre de 1950, data de l'aniversari del filòsof, per petició expressa d'Ors

36. Ors mantenia un contacte molt estret amb Gustavo Gili, que ja exportava llibres entre tots dos països, i va tenir contactes amb Joaquín de Oteyza, un dels noms propis de l'exportació de llibre espanyol de l'època (carta JdO a EdO, 1940-41, conservada al Fons ANC 5178). Vg. A. MANGADA, J. POL, *Libreros y editores (1920-1960): Joaquín de Oteyza. Biografía de un empresario del libro*, Madrid, Paraninfo, 1996, i A. MARTÍNEZ RUS, «El comercio de libros. Los mercados americanos», dins J. A. MARTÍNEZ (dir.), *Historia de la edición en España, 1836-1936*, Marcial Pons, 2001, p. 294-300.

37. Cartes d'EdO a RV, 14-8-1950, p. 2: «desde luego me honrará la publicación de los resúmenes de las conferencias y cualquier otro encargo, en que pueda servir a la Institución y corresponder a las gentilezas de ella recibidas», i 2-9-1950: «los resúmenes respectivos que yo podría facilitar para la prensa y demás, al principio de cada lección [...] prefiriendo para la inserción ulterior en los *Anales* de la entidad, resúmenes auténticos, como aquellos de que ya le he hablado» (Fons ANC 2695).

38. Cartes d'EdO a RV de 2-9-1950 (confirmant el pagament dels bitllets), 7-9-1950 (sobre tipus de canvi), 14-8-50 (sobre el cost de les habitacions), etc.

39. Segons una nota comercial de Sudamericana conservada al fons. El llibre és descrit a les «Novedades de marzo» com «Verdadero milagro de síntesis, jalonado por imágenes de historia del arte de todas las épocas, que ilumina el panorama abierto al espíritu, fuertemente estimulado por la magia de una prosa vívida y vivaz. 288 pags. enc. en tela, aprox 48» i apareix publicat, fora de col·lecció, al costat d'obres d'assaig de Gabriel Marcel o Corrado Alvaro. Fons ANC, s.d., 2244.

a Vehils. Com explica Lorenzo Delgado Gómez-Escamilla,⁴⁰ des dels anys 1940 la política cultural d'acció acadèmica del Ministerio de Asuntos Exteriores, a través dels seus organismes oficials i paraoficials, era bàsicament una cortina de fum per enviar a l'Amèrica Llatina el pensament espanyol d'inspiració feixista, i sota aquesta sospita serà rebuda la visita d'Ors per part dels mitjans culturals argentins. Així i tot, el viatge cultural tindrà un enorme rèdit per a Ors, que als seus darrers anys viurà un seguit de reconeixements encadenats al doctorat argentí, fins a l'obtenció de la seva tan desitjada (i demorada) càtedra universitària a Espanya, l'any 1953.⁴¹

Comptat i debatut, enllà (o a més) dels aspectes biogràfics i sobre l'edició dels llibres d'Eugeni d'Ors, el conjunt d'aquest epistolari il·lumina un bon grapat d'aspectes sovint poc documentats de la vida privada d'Ors (com ara la malaltia a l'estiu de 1951, el grau d'intimitat amb Adelia i Nucella, o el to cansat i pessimista que transmeten els missatges després de cada malaltia, inclosa la menció d'una jubilació definitiva a què fa referència López Llausàs al doc. #30), així com del dia a dia, el tarannà i les habilitats, a més del progressiu desplegament, de la carrera professional de López Llausàs com a editor. De tot plegat se'n donen els detalls pertinents al llarg de l'anotació.

Críteris de l'edició, i agraïments

Tal com ja vam apuntar al final del davantal de la primera part de l'edició d'aquest epistolari, per a la transcripció de les cartes hem optat per normalitzar els accents i l'apostrofació. La normalització ortogràfica és mínima (accents normatius), i hem respectat l'ús (peculiar) de les comes d'Antoni López Llausàs. Escrivim i accentuem el nom i els cognoms de l'editor tal com ho fa el *Nou diccionari 62 de la literatura catalana* (2000).

La descripció de cada document (amb indicació de la signatura i el fons al qual pertany) figura en nota al començament de cada carta, amb la crida a l'encapçalament on hi ha el nom dels interlocutors. Usem el signe | per marcar el final de pàgina dels documents.

Com ja hem apuntat al principi d'aquesta introducció, el conjunt de l'epistolari entre Ors i López Llausàs és format per 44 documents, dels quals 30 corresponen a aquesta segona època (de 1941 a 1954, dos són una felicitació de Nadal i una targeta de visita sense cap anotació, no transcrites): per remarcar la unitat del material, hem iniciat la numeració del primer document (del 10 de març de 1941) en aquest segon bloc amb el número #15.

40. L. DELGADO GÓMEZ-ESCAMILLA, *Imperio de papel: acción cultural y política exterior durante el primer franquismo*, CSIC, 1992, p. 264 i seg.

41. Serà creada per decret el 27-2-1953 i, pòstumament, ratificada per Ruiz Giménez l'11-1-1955 com un seminari permanent destinat a conservar la memòria d'Ors i difondre i editar les seves obres i escrits inèdits.

A les notes, fem servir les abreviatures següents: AA per Adelia Acevedo; ANC per Arxiu Nacional de Catalunya; EdO per Eugeni d'Ors; JdO per Joaquín de Oteyza; JJ per Josep Janés; LLI per Antoni López Llausàs; RV per Rafael Vehils.

No volem acabar aquest davantal sense reiterar el nostre agraïment a l'Arxiu Nacional de Catalunya, als hereus de l'escriptor i a la néta de l'editor per permetre'ns la reproducció d'aquest material, i a l'ANC també pel suport material que ens ha ofert al llarg dels mesos de treball a la seva seu.

[15]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁴²

Marzo 10, 1941.
Via Cóndor Lati

Sr. Don Eugenio d'Ors
Hotel Capitol⁴³
Madrid.

Mi querido amigo:

Encontrándonos de vacaciones en Punta del Este,⁴⁴ playa que recuerda las nuestras mediterráneas, leímos con inmensa alegría en «La Nación» la llegada de Adelia⁴⁵ a Buenos Aires.

Después de cruzarnos unos telegramas de bienvenida, nos hemos abrazado a nuestro regreso. Continúa siendo la bondad misma. Su amistad la hemos apreciado más todavía en estos dos años⁴⁶ que estuvo lejos de nuestro lado. Supongo debes saber que se encontró con su hermano casi moribundo⁴⁷ y con que un sobrino se mató hace poco en un accidente automovilístico.

42. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675. Aquesta és la segona carta conservada a l'ANC en paper de l'Editorial Sudamericana: la primera duia data de 7 d'agost de 1939 i López Llausàs hi contava a Ors les seves «primeras impresiones de Buenos Aires». Vegeu-la a J. SUBIRANA, A. ROMERO, «Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1934-1939», *Els Marges*, núm. 119, tardor 2019, p. 82-109.

43. L'Hotel Capitol va ser residència provisional d'Ors a Madrid fins que es va poder instal·lar al palau de Sacramento, en obres, a finals de maig o juny de 1941 (carta d'EdO a AA, 21-5-1941, Fons ANC 2355). Construït l'any 1933 i situat a la plaça de Callao cantonada amb la Gran Vía (avui pertany a la cadena Vincci), es caracteritzava per un estil racionalista i art déco.

44. Segons informacions aportades pels descendents vius, durant molts anys la família de López Llausàs va passar les vacances d'estiu a Punta del Este convidada per la família argentina Arata i, més tard, a casa del matrimoni de Jaume Serra, que cada febrer passava temps a Punta del Este. Arran d'aquesta amistat, al cap dels anys els López Llausàs van acabar comprant una casa veïna que van regalar a la vídua del seu fill Jordi (mort el 1965) per tal de reunir-se allà també amb els seus néts. La casa es diu Catalonia.

45. Adelia de Acevedo Larrazábal (1875-1958). Vegeu nota 15.

46. Els López Llausàs s'havien acomiadat d'Adelia en marxar de París l'any 1939. Durant la Guerra Civil, Adelia és a Europa i entra a Espanya en diferents moments per ser al costat d'Ors. El seu viatge a l'Argentina de 1941 és la primera llarga separació d'Ors, i així ho testimonia amb gran dolor a la seva correspondència d'aquell any (v. cartes AA a EdO de 26-31 gener i 2-5 febrer de 1941, Fons ANC 2727). Quan ella surt cap a l'Argentina, Ors està preparant la seva instal·lació definitiva a Madrid com a Secretari perpetu de l'Instituto de España i viu provisionalment a l'Hotel Capitol de Madrid, a la Gran Vía, on Llausàs li escriu (v. doc. #15), mentre realitzen els treballs de condicionament de la futura seu de l'Instituto i residència personal d'Ors a Madrid, al Palacio de Sacramento. A mitjans de març, Ors escriu la primera carta a Adelia des d'aquesta adreça (carta d'EdO a AA 18-3-1941, Fons ANC 2355), on li comenta com és de difícil l'ús d'aquest espai com a residència personal. Passarà els primers mesos fent molts viatges a diferents ciutats per problemes amb l'Instituto. Sobre la residència d'Ors al c. Sacramento, vegeu també la nota 102.

47. Durant el viatge a bord del *Cabo de Buena Esperanza* (un vaixell que feia la ruta Barcelona-Buenos Aires), tot just abans de fer parada a Montevideo Adelia rep la notícia que el 18 de gener ha mort en un accident de cotxe Carlos Acevedo, primogènit del seu germà petit Carlos Acevedo Larrazábal, i que aquest

Los libros que nos entregó en tu nombre,⁴⁸ perfectos en todos sentidos. Tanto las «Oraciones para el creyente en los Ángeles»⁴⁹ como «Jardín Botánico»,⁵⁰ son una pura delicia. Su lectura, un recreo para el espíritu. El único defecto es de ser excesivamente cortos. La presentación e impresión de muy buen gusto. Felicita a Campmany⁵¹ por las ilustraciones.

germà, que viu a Buenos Aires, està greument malalt. Adelia ho comunica a Ors per telegrama des de Rio i després, ja a terra, per carta demanant-li ajut molt angoixada, en repetides ocasions (radiograma s.d [7-2-1941] AA a EdO i carta de 5-2-1941; cartes de 12, 14, 17, 25-2-1941 i de 1, 5, 12-3-1941, Fons ANC 2727). Ors li respondrà amb cinc cartes i un telegrama (4, 11, 16 de febrer, 5, 17 i 18 de març, correspondència entre EdO i AA, Fons ANC 2355). Arran d'això, Adelia s'instal·larà a casa del germà a Buenos Aires (per comptes de la finca agrària de la seva germana Julia Helena) i passarà les següents setmanes acompanyant Carlos amb els altres germans, molt afectada ella mateixa per diverses malalties. Finalment el germà d'Adelia mor, i ella ho comunica a Ors per telegrama l'1 o 2 d'abril d'aquell any (Fons ANC 2727). Tots aquests esdeveniments allargaran el que es pensava que seria només una breu separació fins a l'abril.

48. Adelia avisa Ors del proper lliurament dels llibres en cartes del 25 de febrer («Antonio López me preguntó mucho por ti...», vg. nota 17) i del 5 de març («Anoche hora antes de cenar le pregunté si le parecía bien comiese fuera estando invitada por los López y me dijo puedes ir bien tranquila porque me siento mucho mejor. [...] Cené con los López que tienen un apartamento monísimo y puesto con mucha gracia. Estábamos los cuatro y en la mesa te recordamos mucho diciendo María Teresa que estaba deseando hacerte gustar de un magnífico plato de arroz, que ha aprendido a que le salga perfecto y compensará a los que te daba en París. La cenita era muy buena con un magnífico pollo, pero el arroz fue solamente prometido. Jorge el hijo está hecho un gigante, creo en el caso de ser algo mío me preocuparía su estatura y lo haría ver! Después de comer vino Martínez Sierra que hace films en vez de Teatro [...] María Teresa feliz con tu envío y tiene a su [?] “El delicioso libro” para los creyentes en los ángeles. También Antonio muy feliz con el suyo, me dijo le escriba hoy», carta d'AA a EdO, 5-3-1941, Fons ANC 2727).

49. *Oraciones para el creyente en los Ángeles* (Barcelona, Apolo, 1940) havia aparegut al desembre dins la Colección Azor que dirigia l'escriptor falangista català Félix Ros (l'editorial també tenia Guillermo Díaz Plaja entre els col·laboradors, i va ser finalment absorbida per Josep Janés els anys 1950). Ors té contactes regulars amb Janés en aquesta època, perquè l'ajuda amb el projecte de l'*Enciclopedia Hispánica*.

50. *Jardín Botánico* havia aparegut com *Jardin des plantes: Le songe est une vie. Caboché ou la Prevision et la Nouveauté. L'Océanographie de l'Ennui* a França l'any 1930 (J.O. Fourcade) i surt en castellà a Madrid el 1940, editat per Josep Janés a «La Rosa de Piedra» amb il·lustracions del català Ramon de Capmany Montaner. La recomanació del dibuixant la va fer Valeria Seligman a Janés, perquè Olga Sacharoff no podia (carta de JJ a EdO, 20-8-1940, Fons ANC 2529). Aquesta edició és molt propera en estil gràfic a la de *La Ben Plantada*, amb dibuixos de Ricart, que López Llausàs havia fet l'any 1936 (vg. docs. #1-7 i notes 49 i 51 de SUBIRANA i ROMERO 2019). Transmet un aire de modernitat i vida juvenívola i mediterrània que devia ser molt del gust visual de l'autor i de l'editor. S'entén per les cartes que un dels dos llibres anava inclòs en la tramesa d'Adelia pensant en Maria Teresa Llovet, l'esposa de López Llausàs. Hi ha la carta d'Adelia a Ors ja esmentada (notes 16 i 46) on Adelia explica que ha fet l'encàrrec i, pel que diu, probablement, el que li va dedicar a l'esposa era els dels àngels. Però «La Rosa de Piedra», «editorial selectiva especialmente dedicada al alma de la mujer», va fer un seguit d'edicions il·lustrades per dibuixants catalans i era coneguda per publicar novel·letes per a dones: no són negligibles aquestes connotacions galants i femenines de l'edició, tan habituals en l'obra d'Ors, i més a partir del darrer període parisenc, a la dècada de 1930. En aquest sentit, es podria llegir aquesta edició com una mena d'*Oceanografía del tedi* pensada per al públic femení: en el pròleg de l'edició s'hi especifica que és un exemple de l'Etern femení que acompanya la soledat del Prometeu. Cal recordar que, arribats en aquest punt, Ors havia estat cruelment titllat d'escriptor per a dones i «revistero de salones» pel bàndol roig durant la guerra i que el llibre en qüestió serà àmpliament ressenyat, recomanat o publicitat per la premsa falangista (per exemple, *Yugo*, 29-12-1940, p. 6), en particular per la revista de la Sección Femenina, per a la qual Ors havia d'impartir unes conferències aquella primavera perquè era molt amic de Pilar Primo de Rivera. Les falangistes el recomanaran com a equipatge d'estiu uns mesos més tard: «Cómo debemos vivir las vacaciones», *Y. Revista para la Mujer*, núm. 42, juliol 1941, p. 26-27.

51. Ramon de Capmany i de Montaner (1899-1992), dibuixant, pintor i gravador. També il·lustrarà per a Ors *Diálogos de la pasión mediatubunda* (Montaner i Simon, 1943). Sembla que aquell mateix any havia

De las dedicatorias no hablemos. Agradezco sinceramente la mía. La de María Teresa la ha leído a estas horas, medio Buenos Aires. Supongo que te escribirá cualquier día.

Con Adelia se pasean ya a diario por Buenos Aires,⁵² ciudad que María Teresa conoce ya como una porteña. Si quiere seguirla, se pasará el día en tiendas, anticuarios y remates. María Teresa habla, discute, escribe, proyecta negocios y... no hace otra cosa que dar, a los que la rodean, una cierta alegría y optimismo de vivir. El domingo sale en la página literaria de «La Nación» uno de sus pequeños escritos. Ya le diré que te lo mande.

Y a ti? No tendremos la satisfacción de verte también algún día? Te aseguro que tendrías aquí tanto que hacer por España, y con tanto provecho, como lo que puedas hacer en Madrid.

De mis actividades editoriales te hablaré otro día. Adelia me dijo que no perdí el tiempo.

Un fuerte abrazo de tu devoto amigo

[16]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁵³

El Gerente de la Editorial Sudamericana S.A.

A. Lopez Llausàs saluda a su distinguido amigo D. Eugenio D'Ors y se complace en acompañarle un ejemplar del último libro de Ramón Gómez de la Serna titulado AUTOMORIBUNDIA⁵⁴ que acaba de publicar la Editorial Sudamericana, y que ha sido dedicado por el autor.

Buenos Aires, septiembre 1º de 1948

Una forta abrassada del seu devot A. L. LL.

rebut l'encàrrec de decorar uns plafons de l'Institut de España en construcció (telegrama d'Ors a Capmany, 6-2-1941, Fons ANC 382). És molt significatiu que Ors no li encarregués cap llibre a Ricart en aquelles mateixes dates, si recordem l'edició de 1936 de *La Ben Plantada*, ja que continuaven en contacte: el dibuixant li havia demanat expressament feina a finals de 1939 i Ors provava d'aconseguir-li una plaça de professor de dibuix. El fet només s'explica per les sospites que sobre Ricart hi podia haver als cercles madrilenys, tal com suggereix un encàrrec fallit per intercessió d'Ors a la revista falangista *Vértice* i les dificultats que ambdós trobaren per a un projecte en comú a Editora Nacional, dirigida en aquell moment per Laín Entralgo.

52. Segons les cartes d'Adelia, difícilment podria ser així. El relat d'ella és que passava tot el temps malalta o cuidant el seu germà moribund. Repetidament prova de justificar-se davant d'Ors quan fa sortides com la del sopar amb els López. Potser López prova de tranquil·litzar Ors sobre l'estat d'ella, ja que les cartes d'Adelia aquests mesos són plenes d'angoixa. Maria Teresa és retratada com una esposa encantadora i animosa en l'ambient català de l'exili posterior a la Guerra Civil.

53. Targeta mecanoscrita, amb el nom inicial i la frase final manuscrita. 1 pàg., 1 cara. Encapçalament preimpres. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

54. Ramón Gómez de la Serna (1888-1963) havia coincidit a l'èxode argentí amb López Llausàs i

[17]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁵⁵

[1949]

¡Felis any!

[18]

D'Eugeni d'Ors a Antoni López Llausàs⁵⁶

Barcelona 14-8-50

Sr. D. Antonio López Llausàs

BUENOS AIRES

Mi querido amigo:

Hace ya bastante tiempo, que Adelia me escribió⁵⁷ haber recibido de María Teresa la noticia de un próximo viaje mío a Buenos Aires. Por el momento, aquel en que me lo dijo, yo no sabía nada.⁵⁸ Y ha tardado bastante, más de un año en llegarme

publicarà un seguit de llibres amb Sudamericana. El primer havia estat *Retratos contemporáneos* (1941), que inclou justament un dels millors retrats literaris que s'han escrit d'Ors. *Automoribundia*, una autobiografia construïda sobre el molt orsià concepte de màscara, entrecreu diversos retrats per destacar el paper formatiu que certs personatges van tenir en la seva personalitat. No ens consta que es conservi la còpia dedicada a Ors (la biblioteca d'Ors va ser disseminada per la família quan va morir).

55. Targeta de visita «A. LÓPEZ LLAUSÁS» amb la nota de l'editor escrita a mà. Escrit amb llapis, a baix a la dreta, hi diu «1949». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

56. Document mecanoscrit. 1 quartilla, 2 cares. A la carpeta ANC1-255-T-2545.

57. «Almorcé en casa de los López Llausàs la semana pasada quienes me dijeron que habías sido invitado a dar aquí una serie de conferencias, si vinieses que bien sería! Dejaré todo proyecto de viaje como puedes imaginarte. El día que se habló de esto en casa de los López el artista Pintor Domingo estaba también allí y María Teresa quien te recuerda dijo, “en esta casa se quiere mucho a Eugenio d'Ors”. Si vienes ponme un telegrama para anular mi viaje [sic]. Adiós, amigo mío, saluda en mi nombre a todos los amigos que aún me recuerdan! Con la expresión de mi amistad en un abrazo para ti, Adelia.» (carta d'AA a EdO, s.d., Fons ANC 2355).

58. Hi ha una discrepància entre dates i documents esmentats. Les cartes d'Adelia de 1949 no es conserven al fons ANC i, de fet, no n'hi ha des de l'any 1942, la qual cosa fa pensar que l'arxiu podria haver estat expurgat, ja que les llacunes documentals corresponen als anys en què es devia trencar la relació de la parella (aproximadament a partir de 1946). La primera carta datada on Adelia diu a Ors que té notícia del seu viatge i d'una invitació rebuda de Vehils –coneguda a través dels López– és del 16-7-1951, un mes abans d'aquesta. La carta on Ors li diu per primer cop a Adelia que anirà a l'Argentina, de l'11 de juliol, també es conserva, i l'hi demana ajuda de cara a organitzar els aspectes pràctics del viatge, en particular l'allotjament (cartes AA a EdO i d'EdO a AA, ANC 2355 i 2727). També sembla que la primera carta de Vehils enviant a d'Ors una invitació formal –datada el 21-4-1950– es va perdre, perquè Vehils en va haver de transcriure a Ors novament tot el contingut en una altra missiva el 6 de juliol: «Por distintos conductos se nos ha sugerido, el nombre de usted para ocupar este año nuestra cátedra de cultura española en la Universidad de Buenos Aires, la que usted honró en 1921.» (carta de RV a EdO, 6-7-1950, Fons ANC 600).

una invitación de Vehils,⁵⁹ para profesar un curso de Filosofía en la Universidad de Buenos Aires, teatro ya, con la de Córdoba, de mis primicias de hace casi treinta años.⁶⁰

Aún esta misma invitación ha tardado en ser aceptada por mí; porque, en el momento de su llegada, estaba enredado en otra, venida del Brasil;⁶¹ la cual, en principio, sigue vigente, aunque imagino que allí, en los últimos tiempos, lo del fútbol les ha acaparado atenciones y memorias.⁶² Todavía se han tenido que añadir a eso nuevas dilaciones, por diversos detalles que combinar⁶³ pero, al fin, parece que empezamos a ver claro y que mi partida de Barcelona debe situarse el próximo 9 de septiembre, en el vapor argentino «Rio Jachal», que pasa por Las Palmas el 12, debe llegar a Rio el 21, a Montevideo el 24 y a Buenos Aires el 25 de septiembre. El viaje de regreso está previsto para la primera quincena de noviembre.

Mucho me sonrío el contar con vuestra presencia y compañía en Buenos Aires, así como de la admirable capacidad práctica de la genial María Teresa, a quien, en secreto, me permito desde ahora confiar para alguna compensación de las conocidas y

59. Rafael Vehils (1886-1958) havia estat assessor de Cambó, secretari de la Societat d'Estudis Americanistes i director de la Casa d'Amèrica a Barcelona abans de la Guerra Civil. Residia des del 1924 a Buenos Aires. Després de la guerra va ser nomenat president de la Institució Cultural Espanyola de Buenos Aires, un organisme fundat l'any 1914 sota la derogada Junta de Ampliació de Estudios (JAE) que administrava la concessió de beques d'estada a l'estranger i que havia facilitat els viatges anteriors d'Ors i Ortega d'abans de la guerra. Després de la Guerra Civil, l'organisme havia hagut de reorganitzar-se amb grans dificultats pels expedients de depuració i pels processos de repatriació de científics exigits pel govern franquista un cop creat l'Institut de España (que Ors dirigí en el moment de restitució de la vida acadèmica, al gener de 1938). Aquesta invitació s'ha de llegir en el context del control franquista de les institucions universitàries per garantir que eren fidels a la ideologia del Règim en un context de crisi política de les relacions Espanya-Argentina. Les cartes de Vehils suggereixen que Ors devia haver estat recomanat per l'ambaixada.

60. Ors havia viatjat per primera vegada a l'Argentina el 1921, feia doncs vint-i-nou anys. Aquesta segona visita estarà marcada pel servei a un govern feixista i les seves estratègies de propaganda cultural internacional. A les cartes a Vehils facilita tota mena de materials «de propaganda» per als diaris. Ors l'avisava també que la premsa del Règim ho anunciarà, i així va ser. El diari argentí *La Nación* també anuncia l'arribada del vaixell amb l'il·lustre passatger acompanyat de molts membres de l'ambaixada argentina a Itàlia (26-9-1950, núm. 28451, p. 5) i donà notícia molt detallada de les sessions inaugurals els dies 28-9-1950 (núm. 28453, p. 4) i 29-9-1950 (núm. 28254, p. 3), amb citacions dels parlaments i fins i tot la publicació del sumari complet del curs.

61. Ors havia estat convidat pel Museu de São Paulo (fundat el 1947), com explica a Vehils en carta de 14-8-1950. Adelia va declinar viatjar amb ell a Rio perquè en aquells moments acompanyava la seva germana Julia Helena, malalta i molt afectada per la mort el 24-6-1949 de la seva filla «Nena», la neboda d'Adelia que era Marquesa de Salamanca a Madrid i amiga comuna de la parella Ors-Acevedo els anys 1930 i 1940.

62. Del 13 al 31 de juliol de 1950 s'havia jugat al Brasil la Copa del Món de futbol.

63. Originalment, Ors volia fer el viatge a finals de juliol o primers d'agost, perquè en general mirava d'evitar ser fora de Madrid a l'octubre per atendre el Dia de la Raza i altres obligacions institucionals. Per dificultats en el pagament dels bitllets des de l'Argentina i manca de camarots lliures a diferents navilieres, finalment surt molt tard de Barcelona, el 9 de setembre, i és des d'aquesta ciutat –on s'havia ja desplaçat per a la sortida– que escriurà a Llausàs a mitjans d'agost, després d'un complicat tràfec de telegrams i cartes amb Vehils i la mateixa Adelia. Vg. esborranys de telegrams 1-7-1950, 6-7-1950, 26-7-1950, 27-7-1950, 29-7-1950 i cartes d'Ors a Vehils 26-7-1950 i 14-8-1950 a la carpeta ANC1-255-T-2695. També la carta d'invitació de Vehils 1-7-1950 (Fons ANC 6155).

encantadoras deficiencias, en este capítulo, de nuestra amiga Adelia,⁶⁴ así como del desconocimiento de lugares y personas, de que adolecerá Nucella,⁶⁵ que me acompaña, en parte por prescripción facultativa y en parte por exigencia profesional, a lo largo de este viaje. Empezando por la cuestión del alojamiento, yo preveía el hacerlo en su mismo hotel, el de Lancaster;⁶⁶ pero ella me ha enviado la tarjeta de una pensión, que, por su misma baratura me escama⁶⁷ y que, no sé si me convendría, como efecto público, en el ambiente de Buenos Aires; aunque mi propósito, siquiera por esta vez, es el de un viaje de austeridad, con propósitos exclusivamente científicos y a protección de ciertas costumbres valetudinarias; de las cuales me ha llegado la hora, aunque no sea el caso de irlo publicando por las esquinas.⁶⁸

64. «Querida Adelia: Sigo sin entender la especie de maldición que, si tengo que creerte a la letra ha venido sufriendo el envío de mi correspondencia para ti. Como no me pones fechas nunca de recepción, no puedo medir lo que significa el “no recibir carta hace tiempo”. Por otra parte, advierto los continuos cambios de tu dirección y no sé si reclamas tu correspondencia posiblemente llegada a hoteles anteriores. En fin, vaya ahora por el Lancaster. Y que este beneficie a las líneas presentes, antes de beneficiarme a mí, porque –ya te puedo anunciar la gran noticia– es muy probable que, dentro de unas semanas, sea yo mismo quien se encuentre a tu lado, con propósito de una campaña académica en Buenos Aires, para la que he sido invitado por la Cultural Española y con Nucella al lado, para apoyo de mi senectud y continuación de mis laboriosas tareas, con destino europeo que no pueden interrumpirse» (carta EdO a AA, 11-7-1950, Fons ANC 2355).

65. Josefa Fernández Castillejo, «Nucella». Primer cop que s’anomena aquest personatge a tota la correspondència entre Ors i Llausàs, cosa que fa pensar que hi ha llacunes documentals pel que fa a la sèrie de cartes conservades. Sembla que, per dificultats amb el visat d’entrada a Espanya, Nucella havia substituït Adelia en el projecte de redacció de l’*Enciclopedia Hispánica* que Ors engega l’any 1941, quan es trasllada definitivament a Madrid i s’instal·la a Sacramento. Això va donar un gran disgust a Adelia i fou motiu de disputa. Nucella acabarà ocupant aquest lloc de secretària fins a la mort d’Ors, el 1954.

66. L’hotel Lancaster encara existeix a Buenos Aires (ara com a part de la cadena NH), a Avenida Córdoba 405. Adelia solia residir en hotels, i aquí és on vivia en el moment del viatge d’Ors (en una carta a Vehils de 14-8-1950, Ors li comenta aquest punt, i a la carta següent de López Llausàs –#29, de 13-8-1951– es parla de la dificultat d’ella per instal·lar-se en un apartament definitiu a l’alçada del seu estil de vida a Buenos Aires). El Lancaster és un hotel d’estil anglès construït l’any 1945 per l’estudi Acevedo, Becú y Moreno, un dels socis del qual era nebot d’Adelia (casat a París l’any 1927 amb una de les hereves de la família de milionaris argentins Anchorena). Sense ser un hotel de màxim luxe, durant els seus primers anys havia estat lloc habitual d’estada a Buenos Aires de visitants il·lustres, milionaris i aristòcrats europeus.

67. Originalment, Ors demana a Adelia que faci les reserves, però després, disconforme amb les gestions d’ella, en traspasa la gestió a López Llausàs. No es conserva la targeta mencionada de l’allotjament alternatiu proposat a Ors per Adelia, però sí la carta on ella recomana l’Empire Chambers i li refereix que ja ha fet la reserva de dues habitacions «sin pago anticipado» (carta s.d., [1950,] p. 3). «Te diré que como en todas partes la vida aquí es muy cara (menos cara sí, que en Montevideo) pero los hoteles que no son de la Categoría del Plaza (donde cobran 58(1) pesos por una habitación con baño, sin petitdejeuner; y el Alvear mismo precio, y en el Crillón 56, y el Lancaster donde yo estoy 45, hacen precios razonables, y creo que he hecho bien al haberte reservado(2) en un hotel –adjunto tarjeta– en calle Reconquista a una cuadra (como mal decimos nosotros) de mi hotel Lancaster, donde no hay posibilidad de que haya ni una habitación. Por otra parte, no hay en parte alguna, todo está repleto y no sé a qué se debe este entusiasmo por vivir aquí donde se vive luchando para obtener taxis –para ti yo ya hablé con una persona que me procura taxis y todo medio de locomoción espero obtenerlo– donde la comida es cara y todo el mundo gime! Es decir, he solicitado de este hotel Empire Chambers me reserven (sin pago anticipado) 2 habitaciones con cuarto de baño. (1) Me dicen que han subido aún los precios y que subirán a 60 chavos! (2) Me ha parecido simpático por su ambiente de viejo hotel francés» (carta d’AA a EdO, s.d., p. 3).

68. Podem especular sobre el motiu per què ella insistí a Ors sobre un altre lloc (per marcar distàncies, per estalviar rumors o, principalment, perquè pensava que Ors no se’l podia permetre), però Ors no ho accepta i prioritza el confort propi i les aparences corresponents a un cert estatus (mentre, alhora, parla a López Llausàs d’austeritat pels problemes de canvi de moneda). En les dues setmanes següents, l’escriptor

Anna Romero Sire i Jaume Subirana Ortín, *Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1941-1954*

Creo, en cambio, que la materia científica de mis conferencias en la Universidad puede resultar muy interesante, pues se trata en rigor de una ciencia nueva en la que yo puedo presentar muchas personales aportaciones.⁶⁹ Yo debo permanecer cerca de Barcelona, en estos días precedentes al embarque. Se me puede escribir a la dirección de «La Vanguardia» (Pelayo, 28).⁷⁰ Mientras tanto, con mis mejores recuerdos para los tuyos, te abraza tu viejo amigo

[19]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁷¹

agosto 19 de 1950

Sr. Eugenio d'Ors
c/o «La Vanguardia»
Pelayo 28
BARCELONA

Mi querido amigo:

Solo dos líneas para acusar recibo de tu carta 14 del corriente que acaba de llegar a mis manos, y expresarte nuestra satisfacción al ver confirmada la noticia de tu próximo viaje a Buenos Aires.

En este momento salgo para pasar el fin de semana con María Teresa que hace unos días está en nuestra casita de campo de Bella Vista, con mi nieta.⁷² Estoy seguro

prescindirà per complet de la reserva inicial d'Adelia a l'Embassy Chambers i s'assegurará que Llausàs o Vehils li trobin lloc al Lancaster.

69. Aquesta ciència nova és l'anomenada Ciència de la Cultura. Ors insistia en la seva novetat amb el títol de la lliçó inaugural: «La ciencia del porvenir se convierte en ciencia actual» i argumentaria «ciencia nueva, lo es la de la cultura, y en periodo de constitución, como pudo estarlo, en el de Sócrates, la ética o la moral» (*La Nación*, 29-IX-1950, núm. 28254, p. 3). Els primers escrits sobre el tema els formula al voltant de la Guerra Gran i van ser publicats a *Quaderns d'Estudi* l'any 1918. Després va seguir publicant sobre la disciplina els anys 1930 i l'acabarà d'explotar durant el franquisme. El recull definitiu sobre la qüestió apareixerà ja pòstumament: *La Ciencia de la Cultura* (con prólogo de E. Rojo Pérez O.M.I.), Colección Rialp de Cuestiones Fundamentales, vol. 9, Madrid, Rialp, 1964, 496 p.

70. Ors col·labora a *La Vanguardia Española* des de principis de 1943 i fins a la seva mort el 1954.

71. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

72. Es refereix a Gloria López Llovet (nascuda al setembre de 1948 i filla de Jordi López Llovet, tercer fill dels López Llausàs), editora de Sudamericana i Edhasa a la mort del seu avi, hereva actual de la nissaga i de la finca de Bella Vista, construïda per l'arquitecte català Antoni Bonet Castellana (1913-1989). L'arquitecte d'aquesta casa havia estat col·laborador de Josep Lluís Sert en el disseny de la joieria Roca de Barcelona, i va ser un amic de la família exiliat a l'Argentina durant la Guerra Civil i fundador del Grup Austral, inspirat pel GATPAC. Gloria tenia aleshores dos anys i era la primera néta dels López. Es diu Gloria per la filla que els López Llausàs havien perdut quan la nena tenia 13 anys, abans de la Guerra Civil (també havien perdut el fill gran, Santiago, a disset anys, i el tercer fill, Jordi, morirà a quaranta-cinc).

que estará encantada de suplir todas estas pequeñas «encantadoras deficiencias» de Adelia, en los aspectos que puedan interesarte.

Me he preocupado del hotel ya, y creo que el Lancaster sería el más indicado. Es moderno, céntrico, instalado con mucho gusto y confort, y su precio no es muy elevado, pues la habitación con baño fluctúa entre los 35 y 45 pesos. Tú dirás si puedo asegurar dos habitaciones para la fecha de tu llegada.

Esto no quiere decir que si cuando estés instalado encuentras mejor cambiar a otro hotel de menos categoría como el que te recomendaba Adelia que quien sabe si la habitación sería mejor y por un precio algo económico, podrás hacerlo.

Cualquier cosa que de mí necesites no tienes más que escribirme que lo haré con muchísimo gusto. Incluso si te conviene que aparezca un libro tuyo durante los primeros días de tu estancia aquí, no tienes más que mandármelo en cuartillas originales que mientras sea corto y podamos publicarlo en un formato normal,⁷³ yo me encargaría de hacerlo con toda prisa, para que en el momento de tu llegada estuviera listo o casi listo.

Con mis afectos sinceros y con grandes deseos de poder darte pronto un abrazo, recibe un saludo muy cordial de tu devoto y viejo amigo que siempre te recuerda,

P.S. En el caso que lo del libro tuviera tu aprobación, mándame las cuartillas por avión o para mayor seguridad por balija⁷⁴ diplomática aérea por intermedio de la Embajada de España.

[20]

D'Eugeni d'Ors a Antoni López Llausàs⁷⁵

Barcelona (Hotel Regina) 26-8-50

Sr. D Antonio López Llausás
BUENOS AIRES

Mi querido amigo:

Mucha alegría me ha dado tu carta del 19, que acabo de recibir. Si no hay imprevisto, puedo confirmarte mi viaje, con salida el 9 de Barcelona y llegada a Buenos Aires el 25, en el vapor argentino «Rio Jachal». Mucho te agradeceré que me hagas reservar ya, para esta fecha, las dos habitaciones en el Lancaster, de preferencia en el mismo

73. El format especial de l'obra enviada impedirà acomplir l'encàrrec a temps de la visita.

74. En castellà, «valija», però respectem la forma tal com és mecanografiada a totes les cartes.

75. Document mecanoscrit. 1 quartilla, 2 cares. A la carpeta ANC1-255-T-2545.

piso, aunque la una tuviera que ser con menos servicios, a fin de tener facilidades para el trabajo, que tendré que continuar practicando las mañanas todas, pues no puedo interrumpir mis colaboraciones, más que cotidianas con los periódicos españoles ni llevar más lejos mi estadía que los primeros días de noviembre.⁷⁶

Creo, en efecto, que el Lancaster será lo mejor, desde varios puntos de vista.

También lo de la edición del libro me sonrío. De lo que pudiera disponer, para este momento, es de tres soluciones:

1º.- La reedición del libro «La civilización en la historia» que te adjunto y que está hoy agotado en España y cuya casa editorial primera no existe ya.⁷⁷ Hay una edición italiana convenida, con la casa Bompiani de Milán, que piensa sacarla a principios del Año Nuevo.⁷⁸ En España, se necesita además, porque éste sirve de libro de texto a mis alumnos de Historia de la Cultura;⁷⁹ razón por la cual el libro podría publicarse en Buenos Aires, en la forma y formato del que te envío. Esto permitiría reproducir los grabados directamente, sin necesidad de recurso a los originales, que actualmente se encuentran en Italia, donde no los soltarían por el momento. Pero, probablemente, lo más beneficioso sería una edición suntuosa, o pseudo suntuosa, en cuarto, con los grabados nuevos, de la mayor parte de los cuales yo podría proporcionarte fotografías y otros sustituirlos tú fácilmente en Buenos Aires, pues no se trata de asuntos determinados, sino de alusiones al sentido de cada época, con fáciles sustituciones.⁸⁰ El posible inconveniente de esto sería el retardo. En cambio, aún salida fuera de la primera oportunidad, el libro tendría, así lo creo, perspectivas de buen negocio, parecido al de las «Tres horas en el Museo del Prado», que este año, en España, con la plétora del turismo, se viene vendiendo a 25 ejemplares diarios.⁸¹

76. Li diu això mateix a Adelia a la carta de l'11-7-1950 citada abans a la nota 64. Com solia fer als estius, el 2 d'agost Ors havia començat a publicar una sèrie unitària de gloses –la dels dos aviadors– que acabaria el 2 de setembre. La disciplina del treball orsiana ho demanava.

77. *La civilización en la Historia. Sinopsis. Imágenes. Precedida de la Historia del mundo en 500 palabras*, Madrid, Ediciones Españolas, 1943, 269 p.

78. Ors havia publicat a Bompiani *Storie delle Esparragueras* (1941), *La Valle di Giosafat* (1945) i *Epoepa della Spagna i L'arte di Goya; seguito da Tre ore al Museo del Prado e Una nuova visita al Museo del Prado* (1948). No tenim notícia que finalment aparegués aquesta edició italiana, i no seria la primera vegada que Ors especula amb publicacions no confirmades per seduir possibles editors.

79. Els altres llibres que Ors recomana a Vehils per carta ja feien aquest servei; per tant, Ors només estava provant d'obtenir, sia una nova edició més bona («suntuosa, o pseudo suntuosa») que la de les Ediciones Españolas de 1942, sia una de tirades més grans.

80. Les imatges del llibre en qüestió tenen amb aquest text una relació gairebé de palimpsest. Es tracta d'una de les propostes més modernes de tota la bibliografia orsiana pel que fa a l'ús de les il·lustracions. Combrega amb la imatge que tenia d'ell mateix com a «filòsofo del pensamiento figurativo». Aquesta carta ens dona notícia de les altes expectatives que Ors tenia posades en aquest llibre, no només a nivell de la qualitat de l'edició i el seu lloc intel·lectual que imaginava comparable a les *Tres Hores...*, sinó també a nivell comercial (vegeu els comentaris sobre les condicions negociades de drets d'autor més endavant).

81. Ors es refereix segurament a les edicions de *Tres horas en el Museo del Prado* d'Aguilar de 1943 i 1946.

2º solució: Con el títol de «La Palabra en la Onda», una serie de unas doscientas Glosas, todas con el mismo tamaño, dadas por mí, en estos últimos tiempos a la sección de América de la Radio de España,⁸² aunque ajenas [sic] a cualquier carácter político y siguiendo la constante norma cultural y universalista del Glosario, con un prólogo nuevo, que explica el título y se encuentra redactado ya. El texto, en el momento en que te escribo, está viniendo de Madrid y podría remitírtelo por avión, desde el primero de septiembre. Imagino un libro corriente, de unas doscientas cincuenta páginas. Los años a que se refieren estas notas son los comprendidos entre 1946 y el presente.

3º.- Independientemente de los otros dos planes, me gustaría ver publicado en Buenos Aires el texto de una conferencia, que he dado, hace tres meses, en la Universidad de Aix-en-Provence, sobre el filósofo Blondel, muerto el año pasado y de carácter divulgador y animadamente oratorio. Podía formar un pequeño volumen de un centenar de páginas, con el retrato de Blondel, que poseo, en la cubierta y despertaría interés en los medios franceses y en los filosóficos.⁸³

Este último texto, porque debería servirme para extenderlo por Francia, lo cedería a tu Editorial sin derechos de autor, reservándome solo, al fin indicado unos centenares de ejemplares.⁸⁴ El segundo texto, lo cedería en las condiciones normales vuestras. Para el primero, por las perspectivas aludidas, podríamos planear un convenio, con fijación del número de ejemplares, el tanto por ciento de autor sobre los mismos, un «*a-valoir*» inmediato, como de una tercera parte; otra entrega a fin de año y el resto, en liquidaciones sucesivas.

También el «Maurice Blondel» te lo puedo mandar dentro de pocos días, en la forma indicada.- Muy reconocido a María Teresa y a ti, es siempre vuestro amigo

82. Els mecanoscrits d'aquestes gloses radiofòniques es troben tots al Fons de l'ANC.

83. Maurice Blondel (1861-1949), filòsof francès. Ors havia estat convidat a participar en un homenatge en la seva mort: el llibre que proposa a Llausàs (que no apareixerà fins al 1954) conté el text de la conferència que li va dedicar («Le demi-siècle de Maurice Blondel»), publicada també en castellà («Blondel y su medio siglo») el 1951 a la revista *Cuadernos Hispanoamericanos*. Tant el text de la conferència a Ais de Provença (24-IV-1950), com la versió castellana per a *Cuadernos...* (1-7-1950) es conserven al Fons ANC 1846.

84. Ors presumeix a Llausàs i a Sudamericana la capacitat exportadora cap a França.

85. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

[21]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁸⁵

agosto 29 de 1950

Sr. Eugenio d'Ors
c/o «La Vanguardia»
Pelayo 28
BARCELONA

Mi querido amigo:

Confirmo mi carta 19 del corriente que supongo debe obrar en tu poder.

Digo lo supongo porque acabo de recibir un sobre conteniendo tu libro «LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA», que interpreto debe ser para editar en la Argentina, tal como te proponía en mi citada carta. Aunque espero recibir noticias tuyas que me confirmen lo que te digo, si no llegan, daré el libro a la imprenta para que pueda cumplir lo ofrecido, de que esté listo o casi listo para cuando tú te encuentres en esta.⁸⁶

Por Vehils supe hace unos días que ha tenido ciertas dificultades para la obtención del cambio que le tiene que permitir pagar desde aquí vuestros pasajes. Me dijo que creía resolverlas antes de la fecha prevista para vuestro embarque, pero no me dio una seguridad absoluta de ello.

Supongo que así que tengas confirmada la salida me dirás qué debo hacer con respecto a la reserva de habitaciones en el hotel «Lancaster» o donde te convenga.

Con mis deseos de verte pronto y que no surjan contratiempos para tu viaje, te abraza tu devoto amigo,

[22]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁸⁷

setiembre 1º de 1950

Sr. Eugenio D'Ors
c/o «La Vanguardia»
Pelayo 28
BARCELONA - España

86. L'edició argentina d'aquesta obra apareixerà finalment la primavera de 1953 (vg. doc. #37).

87. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

Mi querido amigo:

Después de escrita mi anterior fecha 29 de agosto, recibí la tuya 26 del mismo mes⁸⁸ que me aclara el envío del libro «LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA», que demuestra que interpreté fielmente tu propósito al enviarlo.

En este momento el libro está en la imprenta y pienso darlo encuadernado y en un formato 17,5 x 23,5 cms. Pensé en un momento reproducir el libro tal como tú lo mandaste, pero creo que se le puede dar una mejor presentación, por lo que elegí el formato que te indico.⁸⁹

Lo que me convendría es que me trajeras pruebas fotográficas de las que pudieran sacarse buenas reproducciones, ya que si tenemos que obtenerlas del libro saldrán muy mal y preferiría no publicarlas o sustituirlas por otras, que serán muy difíciles de encontrar en Buenos Aires.

Como tú dices muy bien, no teniendo que ser indispensablemente las mismas fotos que van reproducidas en el libro, supongo te será fácil sustituirlas. En caso que las encuentres, encarga a alguien de la «Casa del Libro»⁹⁰ o a quien sea que me las manden por avión para que yo pueda recibirlas con cierta anticipación a tu llegada.

Con respecto al libro que me indicas te gustaría ver publicado en Buenos Aires, lo haremos también, ya que según parece es corto.⁹¹ En cambio, podremos dejar para otra editorial o para más adelante «La palabra en la onda» que indicas, como segunda solución, si la «CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA» no hubiera sido posible. De las condiciones hablaremos cuando estés aquí, y como puedes suponer, estoy seguro que no habrá dificultades y nos pondremos de acuerdo.

Cierro esta carta porque me han dicho que están resueltas todas las dificultades que habían surgido en el Banco Central para obtener un permiso de moneda para tu pasaje,⁹² lo que me hace suponer que embarcarás tal como lo dijiste, el día 9 en el «Rio Jachal».

Me he permitido decir a mi cuñado que te entregara dos ejemplares de unos libros que uno de los Directores de la «Sudamericana» remitió a Brugalla⁹³ para que se los

88. Vegeu les dues cartes anteriors.

89. Aquest serà finalment el format escollit.

90. La llibreria Catalònia, fundada per López Llausàs, Manuel Borràs de Quadras i Josep M. Cruzet l'any 1924, hagué de canviar el nom amb la victòria de Franco i passà a dir-se Casa del Libro. No recuperà el nom original fins al 1976 (M. LLANAS, R. PINYOL, «Notes sobre l'activitat professional d'Antoni López-Llausàs fins al 1936», dins M. BACARDÍ, F. FOGUET, E. GALLÉN, eds., *La literatura catalana contemporània: intertextos, influències i relacions*, IEC, 2013, p. 169-182).

91. Aquí Llausàs es refereix al llibre sobre Blondel, i tot seguit a *La palabra en la onda*. Curiosament, al final aquest darrer va ser publicat, mentre que el primer no ho va ser.

92. Vehils a la carta de 30-8-1950 fa tràmits perquè es puguin pagar els passatges d'Ors a Espanya directament a la naviliera amb moneda argentina (cartes de RV a EdO i d'EdO a RV, Fons ANC 600).

93. Emili Brugalla Turmo (1901-1987) era un mestre encuadernador català amb taller a Barcelona.

encuadernara y que no me atrevo a confiar al correo por ser encuadernaciones de cierto valor.

Esperando ya el momento de poderte abrazar, recibe un saludo de tu devoto amigo,

[23]

D'Eugeni d'Ors a Antoni López Llausàs⁹⁴

Barcelona 7-9-50

Sr. D. Antonio Lopez Llausas

Va adjunto el original del libro sobre Blondel, de que te hablé y que es solo una conferencia en francés; detalle este último que debiera conservarse, según dije. Disponiéndolo en un pequeño volumen, con los apartados, empezando página nueva y, en la cubierta, con el retrato de Blondel,⁹⁵ que también se adjunta, podría hacer muy buen efecto. Además, quedar listo muy pronto, aunque a mi me gustaría, de todos modos, ver las últimas pruebas. Supongo, al decir esto, llegada mi carta, cuyo envío había precedido al del libro y, por consiguiente en vuestro poder.=Confirmando mi salida pasado mañana sábado, con llegada prevista para el día 25 a Buenos Aires.⁹⁶ Para esta fecha, me gustaría tener reservadas las habitaciones en el «Lancaster». =También supongo llegado a vuestro poder el texto de «La palabra en la onda». =Todo, pues, me parece en regla; menos, por el momento, mi salud, pues acabo de sufrir un ataque reumático.=Espero, sin embargo, que todo vaya bien y te abrazo.

94. Document mecanoscrit. 1 quartilla, 1 cara. A la carpeta ANC1-255-T-2545.

95. L'edició publicada segueix exactament aquestes indicacions de coberta. Des d'almenys *Flors Sophorum, vidas de grandes sabios* (1914), d'acord amb la seva filosofia de culte a la personalitat, Ors havia volgut sempre publicar els seus llibres de pensament precedits de retrats visuals de figures intel·lectuals. Ho farà també amb l'edició francesa de *La vie de Goya*.

96. El diari falangista *Imperio* (núm. 4344, 27-IX-1950) ressenya que Ors arribà a Buenos Aires el dimarts 26 de setembre en el viatge inaugural d'aquest vaixell «invitado por la Universidad de Buenos Aires y la Institución Cultural Española para pronunciar una serie de conferencias sobre la ciencia de la cultura». També es va publicar a *La Nueva España* el 28-IX-1950. Aquell mateix dia Franco es trobava al Pazo de Meiras amb el primer ministre portuguès Salazar. Ors dedicà un seguit de gloses a la visita a *Arriba* —que seran després *Novísimo Glosario*—, per exemple, el 29 de novembre: Los desengaños I. En la aduana; II. En las galerías de arte; III. En el Plata; IV. A bordo; V. Al desembarcar.

[24]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁹⁷

22-9-1950

Conforme todo esperamoste llegada abrazos
Lopez Llansas

[25]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors⁹⁸

[1951]

La Editorial Sudamericana ofrece a sus lectores y amigos –con sus mejores augurios– este poema facsimilar de Manuel Mujica Láinez,⁹⁹ especialmente escrito para recordar la Navidad y el Año Nuevo 1951. Lo diagramó y dibujó Francisco Domingo [...]

[26]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁰⁰

[1951]

¡Bon any!

97. Telegrama en paper del Ministerio de Transportes de l'Argentina rebut a bord del *Río Jachal*, amb segell amb data 22-9-1950. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

98. Exemplar núm. 88 d'un targetó d'any nou imprès en blanc i negre en cartolina de qualitat i amb un cordó de fil. 6 cares, amb un gravat de Francisco Domingo amb dos àngels que obren un teló i descobren la xifra 1951 i, a l'interior, un poema facsimilar de M. Mujica Láinez. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

99. Manuel Mujica Láinez (1910-1984) esdevindrà un dels *best-sellers* de Sudamericana, amb més de vuit novel·les publicades els anys 1960, entre d'altres, *Bomarzo* (1962) o *El unicornio* (1965), senyal de l'incipient tomb del catàleg de Sudamericana envers les firmes argentines. Va ser, a més, un orsià declarat.

100. Targeta de visita «A. LÓPEZ LLAUSÁS | Director Gerente de la Editorial Sudamericana S.A.» amb la nota de l'editor escrita a mà. Amb llapis a dalt a la dreta hi diu «1951». Presumiblement acompanyava el targetó anterior (#25). A la carpeta ANC1-255-T-4675.

[27]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁰¹

enero 8 de 1951

Sr. Eugenio D'Ors

Sacramento 1¹⁰²

MADRID

Mi querido amigo:

Me acuso de estar en deuda contigo, pues a pesar de mi buen deseo, no he tenido todavía un momento libre para escribirte después de los días tan agradables que pasamos juntos en Buenos Aires.

El motivo ha sido el mucho trabajo que se me había acumulado a fines de año y el que me ha dado el viaje de mi hijo que salió hace tres días para Norteamérica donde se pasará tres o cuatro meses.¹⁰³ Hoy que parece que tengo un momento tranquilo voy a ver si te lo dedico.

Aunque María Teresa supongo las contestará, recibió tu carta desde el barco¹⁰⁴ adjuntándole copia del Novísimo Glosario que habías escrito de «Como hacer un hogar feliz»,¹⁰⁵ y hace pocos días, junto con una felicitación de fin de año, muy bonita por cierto de Miró,¹⁰⁶ ha recibido el recorte de «Arriba» del mencionado Glosario.

101. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la capsa ANC1-255-T-4675. El document conté, amb un clip, un retall de diari titulat «La Palabra en la Onda».

102. «La señorial casona de la calle del Sacramento tiene un gran salón casi como defendido por dos jayanes de escayola, que muestran, impávidos, su absoluta desnudez. A la espalda de estas dos esculturas, en el rincón que hay entre dos puertas gemelas situadas una frente a la otra, un tresillo tapizado en gris acoge las visitas y facilita el diálogo. En la mesita del centro aparecen siempre, como dispuestos al acaso, libros, periódicos y revistas que habrán de ser utilizados en la charla. En este rincón recibe el maestro las visitas vespertinas de los viernes; y en él tiene lugar el decir intrascendente que, a veces, después, con personal puntualización, d'Ors hace trascender a los temas del Glosario, del ensayo o del artículo, salvando así de lo inútil y fugaz lo que fue acierto feliz o sugerencia fructificadora.» (D. CASTRO VILLACAÑAS, «Como trabaja... Eugenio d'Ors», *Ateneo*, núm. 32, 11-IV-1953).

103. Jorge López Llausàs va arribar a ser subgerent d'Editorial Sudamericana i el responsable de diversos projectes innovadors (vinculats per exemple al llibre de butxaca). Morí al 1965 d'un atac de cor.

104. No coneixem la data exacta del seu retorn, però sabem que llegeix el resum del seu viatge a l'Acadèmia de San Fernando el 27 de desembre (vg. Apèndix) i hi ha una carta de benvinguda del seu fill Víctor del 5-12-1950: podem doncs deduir que Ors tornà al novembre, tal com s'apunta al doc. #20.

105. La carta no es conserva. Possiblement Ors va rebre còpia d'aquest llibre durant la visita a Buenos Aires i no abans, i es presta a ressenyar-lo de seguida. El llibre de María Teresa Llovet havia aparegut el 1942, il·lustrat pel dibuixant català Francesc Fàbregas Pujadas (1898-1992), republicà exiliat, antic col·laborador de *D'Ací i d'Allà* que arribà a Buenos Aires a finals de 1939 i rebé encàrrecs de Llausàs (incloses les cobertes dels catàlegs de Sudamericana) des de la seva arribada. Havia de ser un il·lustrador de la màxima confiança de l'editor, car aquest li encarregà un ex-libris personal i un de Sudamericana. Havia fet també d'il·lustrador per a l'editor de la revista *Orientación*, José Antonio Compiani, per a qui dissenyà el 1928 una coberta i un logo purament noucentistes. Ors comentà el llibre de Teresa Llovet a *Arriba*, a la glosa «La técnica de la felicidad», publicada el 20-12-1950. La devia escriure, però, al vaixell de tornada i n'envià còpia abans a Teresa.

106. No ens consta que es conservi enlloc còpia d'aquest encàrrec de nadala privada. A principis de 1950 Joan Miró havia estat convidat per Ors a participar a la Galeria Biosca en una de les exposicions

Inútil decirte lo mucho que le gustó que se ocupara de su libro, minúsculo e insignificante, una persona de tu categoría y lo hiciera en términos tan inteligentes y agudos.

He continuado trabajando para completar todas las ilustraciones que deben ir en LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA, pero sinceramente te digo que no estoy contento, pues la mayoría de ellas tengo que reproducirlas de reproducciones aparecidas en libros nuestros y que temo no queden bien, o mejor dicho tan bien como yo desearía.

Para ver si puedes ayudarme a subsanar lo que sería una falla del libro, te adjunto una lista donde están señaladas con letra a) todas las ilustraciones que puedo sacar de buenos originales y las señaladas con letra b) todas las que deberán reproducirse de otras ilustraciones, y de consiguiente quedarían peor impresas.

A la vista de la lista adjunta te ruego que veas si podrías mandarme todas o parte de las también señaladas con letra b) en buenas pruebas fotográficas originales, impresas sobre papel bromuro brillante. Aunque no fueran todas no te importe, el caso es que dejáramos reducido al mínimo todas las malas fotografías.

Un afectuoso abrazo de tu devoto admirador y amigo

P.S. Así que tenga las fotos de que te hablo empezaré a dar prisas al libro. Otra: Te acompaño asimismo un recorte comentando tu libro «La palabra en la onda».¹⁰⁷

de l'Academia Breve de Crítica de Arte, dirigida pel Glosador, al costat de Dalí, Torres García, Ponç, Cuixart o Tàpies (hi ha una carta de resposta de 4-1-1950 adreçant-lo al seu marxant, Maeght, a la carpeta 4975 del Fons ANC), i Ors el va apadrinar personalment en el setè Saló de los Once de 1950. Des de 1949, el filòsof reivindicava Miró en publicacions feixistes com *Arriba* o *Escorial* com un dels artistes que havia obert pas a les noves generacions pictòriques. Com explica Minguet, el sistema franquista no podia funcionar amb normalitat exclouent Picasso i Miró del discurs oficial sobre l'art espanyol del segle XX, i Ors provà d'incorporar-los de manera paraoficial amb aquest gest de la seva Academia. Vg. J.M. MINGUET I BATLLORI, *Joan Miró: l'artista i el seu entorn cultural, 1918-1983*, PAM, 2000, p. 98-102. Minguet considera aquesta col·laboració anecdòtica però devia ser una fita de l'any 1950 per a Ors, si li'n va encarregar la nadala.

107. A mà hi ha escrit tot seguit «La Prensa».

108. Document mecanoscrit, signatura manuscrita (per primer cop hi diu «Antonio»). 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

[28]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁰⁸

abril 26 de 1951

Sr. Eugenio D'Ors
Sacramento 1
MADRID

Mi querido amigo:

He recibido tu carta 18 del corriente¹⁰⁹ y aunque vagamente sabía algo de tu enfermedad no creía hubiese sido tan seria como me cuentas.¹¹⁰ Celebro que estés restablecido y más celebraré que cuando recibas esta carta sea solo un recuerdo todo lo que has pasado.

Por lo que hace referencia a los grabados del libro, mucho me agradecería esta última solución que me apuntas de reunir algunos originales nuevos que completarán en [sic] los que puedes pedir a Bompiani.¹¹¹ Tengo en tu libro verdadera ilusión y quisiera que me ayudaras a sacarlo como tú mereces. De todas maneras te ruego me contes si efectivamente puedes reunir todas las fotos bien ordenadas y numeradas en el plazo máximo de un par de meses para que podamos sacar el libro el mes de agosto como fecha máxima. De no ser así perderíamos la oportunidad de que aparezca en tiempo apropiado para hacer todavía una buena propaganda, o sea antes de que los lectores huyan de Buenos Aires para irse de veraneo.

He entregado tal como deseas diez ejemplares de LA PALABRA EN LA ONDA al Dr. Ara.¹¹² Supongo que él tendrá instrucciones para saber lo que tiene que hacer con los libros. He tomado asimismo nota de la dirección de tu amigo Sr. Florit,¹¹³ y si algo se me ocurre utilizaré sus servicios.

María Teresa dice que piensa escribirte uno de estos días, y te dará las recetas de orden moral y espiritual necesarias para preservarte de gripes materiales.

109. No conservada al fons de l'ANC.

110. A principis de 1951, Ors va haver de fer llit per una afecció gripal, i va passar dos mesos a l'Hotel Miramar de Sitges. El 8 d'abril, Ors escriu a Vehils després d'un llarg silenci notificant-li que s'havia restablert. Carta de RV a EdO 16-4-1951, Fons ANC 600.

111. Llistats i correspondència amb Bompiani conservats al Fons ANC, carpetes 6993 i 3150.

112. Pedro Ara (1881-1973), metge aragonès i embalsamador, havia emigrat el 1925 a Argentina, i hi va crear un museu d'anatomia a la ciutat de Córdoba. Durant la Guerra Civil havia presidit la filial de Falange a l'Argentina, i aquest servei li valgué el nomenament honorífic d'agregat cultural de l'ambaixada d'Espanya a Buenos Aires. Era acadèmic a tots dos països. Havia estat l'embalsamador de Manuel de Falla (al novembre de 1946) i ho serà d'Eva Perón (el 1952).

113. Ors era amic de la família italoargentina Florit i va tenir un tracte estret amb Carlos Alberto Florit (1929-2010), que havia estudiat filosofia del dret amb el filòsof i teòleg Xavier Zubiri a Madrid i fenomenologia a Lovaina. Després es convertí en un expert en relacions exteriors i política internacional.

Con mis recuerdos a Nucella a los que se unen los de María Teresa, recibe un fuerte abrazo de tu devoto amigo,

[29]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹¹⁴

agosto 13 de 1951

Sr. Eugenio D'Ors
a/c Mem. M.J. Dunant¹¹⁵
Grand Rue 56
LUTRY (VAUD) Suiza

Mi querido amigo:

He recibido tu carta 6 del corriente¹¹⁶ que me da la doble alegría de saber buenas noticias de tu salud y el ver que te has ocupado de las ilustraciones de la CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA que tenía interrumpida con gran pesar de mi parte, por este motivo.

Por lo visto tu convalecencia ha sido larga. No debes descuidar tu salud, pues a las alturas de la vida en que nos encontramos, hay que cuidarse, pues es el patrimonio más preciado que nos queda. Yo también estuve unos días en cama como consecuencia de una recaída de gripe a la que no di importancia y que por lo visto era más dañina que otras veces. Afortunadamente estoy ya completamente restablecido y haciendo la vida ordinaria. No obstante los médicos me han aconsejado que modere mi ritmo de trabajo y que no me lance a la calle a las siete de la mañana y no termine hasta las ocho de la noche como hasta ahora.¹¹⁷

Mucho te agradezco que me mandes a ser posible por valija diplomática para que no se pierdan, las fotografías que rescataste de Bompiani, con todas las indicaciones que creas debes darme, para que no tenga que hacerte nuevas consultas. Dime también con cuáles debo sustituir las que faltan, que con seguridad si me das una cierta

114. Document mecanoscrit, signatura manuscrita (altre cop «Antonio»). 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

115. Ors s'allotjava a casa de Marcelle J. Dunant. Hi ha dues fotografies amb ella a la galeria fotogràfica del web «Eugenio d'Ors» de la Universidad de Navarra (<http://www.unav.es/gep/dors/fotos11.6.htm>). Dunant havia estat col·laboradora d'Ors i de Joan-Anton Maragall en la protecció de patrimoni espanyol durant la Guerra Civil i en el projecte de l'*Enciclopedia Hispánica* els anys 1940, i promogué a Suïssa el primer congrés dedicat a la recuperació del Misteri d'Elx. La seva abundant correspondència amb d'Ors es troba a diferents carpetes al Fons ANC, en particular a la 3662.

116. No conservada al fons de l'ANC.

117. Gloria López Llovet ha relatat el ritual diari de l'avi passant pels impressors, les surscursals de llibreria, les tertúlies, les oficines i les presentacions de llibres fins al vespre a *Sudamericana*. *Antonio López Llausàs, un editor con los pies en la tierra*, Random House Mondadori, 2005, p. 32-33.

latitud, o sea indicarme dos o tres temas por si uno de ellos no lo encontrara, podré lograr en el propio Buenos Aires.

Yo tendré las fotos el tiempo indispensable para sacar la reproducción e inmediatamente te las devolveré a la dirección que me indiques.

Aunque te conozco muy aficionado a celebrar tus cumpleaños,¹¹⁸ creo que de aquí en adelante más convendría quitarles solemnidad, pues cada nuevo de ellos es como un nuevo empujoncito también que nos van dando para el otro mundo lo cual no es ningún presente agradable.

Hemos visto en estos últimos tiempos a Adelia que una vez pasada la tristeza que le produjo la muerte de Julia Helena,¹¹⁹ el hecho de quedar instalada en aquel magnífico apartamento con un servicio apropiado a su edad y a su rango social, la tiene en cierto modo más consolada, aunque su gagaísmo continúa in crescendo y temo que un día no se acuerde por la noche de lo que le ha ocurrido por la mañana.

María Teresa te recuerda siempre con cariño y afecto, lo mismo que a Nucella, quien dejó entre nosotros una estela de simpatía inolvidable.

Queda en espera de tus noticias y te manda un fuerte abrazo tu viejo y devoto amigo,

[30]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹²⁰

setiembre 14 de 1951

Mi querido amigo:

He recibido tu carta 1º del corriente¹²¹ y aunque pensaba contestarla al recibir las fotos que me anuncias, lo hago hoy aun sin haberlas recibido, para anunciarte que por vía marítima acabo de remitirte un ejemplar de la tercera edición del «Diccionario de Filosofía» de nuestro compatriota Ferrater Mora, [que] acabamos de publicar en la Editorial Sudamericana.¹²²

Es una obra que el autor ha reelaborado totalmente, ampliándola muchísimo. Tiene más del doble del texto que la anterior. En su parte material he puesto toda mi

118. Ors era conegut per les celebracions del seu aniversari, al setembre.

119. La germana d'Adelia, Julia Helena Acevedo, Martínez de la Hoz de casada, va morir el 24-6-1951. Vegeu també nota 61. Adelia havia explicat a Ors, en una carta sense datar, que la seva germana havia perdut la parla, però no li'n comunicarà la mort fins al 4-11-1951 (Fons ANC 2355).

120. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». L'adreça del destinatari n'ha estat estripada. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

121. No conservada al fons de l'ANC.

122. J. FERRATER MORA, *Diccionario de filosofía*, Buenos Aires, Sudamericana, 1951, 2 volums.

experiencia y saber, y creo que nos ha salido un volumen cuya presentación está a la altura de su contenido. Ya me dirás qué te parece cuando lo recibas.

Tu carta respira un tono pesimista que no gusta. Aunque hayas pasado una enfermedad, estoy seguro que con una vida adecuada, –quizás comiendo menos diría María Teresa,– y alguna otra medida propia de los años maduros que tenemos, quedarás como nuevo. Nada de pensar en jubilaciones definitivas como dices en tu carta.

Así que reciba los originales de «La civilización en la historia» te acusaré recibo y pondré manos a la obra. No puedo asegurarte si saldrá en diciembre o febrero, pues depende de factores que muchas veces no puedo manejar ni modificar, pero tengo tanto interés como tú en que el libro salga lo antes posible.

La «Palabra en la onda» se vende muy lentamente. En España donde pensaba se vendería bien apenas la han pedido. Como que tengo en proyecto un viaje para febrero o marzo próximo, veré entonces qué puede hacerse para que se anime más la venta de este libro y como se enfoca la del otro que seguramente estará en la calle.

Por aquí sigue la vida que tú conociste, complicándose a diario por mil cosas desagradables que pasan en todos los órdenes de la actividad. Pero como en todas partes cuecen habas, hay que resignarse y no quejarse demasiado.

A Adelia la veo poco. Está muy metida en casa y muy gaga.

Mis saludos cariñosos a Nucella y junto con los de María Teresa, recíbelos tú también con un gran abrazo de tu amigo,

[31]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹²³

setiembre 22 de 1951

Sr. Eugenio D'Ors
c/o Vda. de Perez Olaguer¹²⁴
Conde de Salvatierra 1
BARCELONA - España

Mi querido amigo:

Confirmando mi carta 14 del corriente¹²⁵ que supongo obrará en tu poder.

123. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

124. Luis Pérez Samanillo (1868-1936) i el seu fill Manuel Pérez de Olaguer van ser assassinats per milicians al començament de la Guerra Civil. Els Pérez Samanillo y de Olaguer eren antics colons a les Filipines instal·lats a Barcelona després de 1898, una família rica i ultracatòlica que es va fer construir el palau on avui hi ha el Círculo Ecuestre. Franco va presidir el «Desfile de la Liberación» a Barcelona, el 21 de febrer de 1939, des de la balconada d'aquest edifici que dona a la Diagonal, esdevinguda Avenida Generalísimo Franco.

125. Vegeu la carta anterior.

A los tres días de haberte remitido mi citada carta, recibí por conducto de la Embajada de España, el paquete de fotos para la CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA, expedido desde Suiza que me anunciabas en tu anterior.¹²⁶

Estoy trabajando ya y estudiando la forma mejor de hacer este libro, en el que pondré mis cinco sentidos para que su presentación esté a la altura de su contenido, esperando lograrlo y que te satisfaga plenamente.

Te pido solo un amplio margen de confianza, no en lo que se refiere al texto y a su ordenación que será exactamente como en la edición que me diste como modelo, sino en tamaño, cuerpo de letra, estructura de las páginas, etc.

Recibirás pruebas tal como desees, aunque de antemano te digo que esto retardará la aparición del libro. Teóricamente no debiera ser así, si como dices no las retendrás más que el tiempo preciso para corregirlas, pero en la práctica tú verás como ocurrirá como yo digo.

Por hoy nada más. Con mis deseos de que esta carta te encuentre totalmente establecido y en plena euforia, recibe un fuerte abrazo de tu devoto amigo,

P.S. Mis respetos y saludos a Nucella.

[32]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹²⁷

diciembre 11 de 1951

Sr. Eugenio D'Ors
Sacramento 1
MADRID - España

Mi querido amigo:

He recibido tu carta fecha 28 del mes pasado,¹²⁸ que he tardado en contestar únicamente el tiempo necesario para hacer las consultas al Dr. Pedro Ara sobre el envío de tus ejemplares de «La palabra en la onda».

Ante todo quiero decirte que te escribí con fechas 13 de agosto, 14 y 22 de setiembre,¹²⁹ pero algunas de ellas me han venido devueltas y las he remitido nuevamente a tu nombre y a la dirección de «La Vanguardia» en Barcelona y a Villanueva y

126. Recuperat dels seus problemes de salut, Ors empenqué a l'estiu una gira de conferències per Itàlia i Suïssa.

127. Document mecanoscrit, signatura manuscrita («Antonio»). 1 full, 2 cares. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

128. No conservada al fons de l'ANC.

129. Són els tres documents anteriors a l'epistolari: #29, #30 i #31.

Geltrú, pensando que en uno de los dos sitios te encontraría. Al recibir ésta fechada en Madrid, dirijo la presente a Sacramento nº1, esperando que llegue a tus manos sin novedad y sin retrasos.

Voy ahora a contestarte los distintos extremos de tu carta. Las pruebas completas de tu libro LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA han salido por correo marítimo directamente a Sacramento 1. Estas pruebas son en galeras y sin haber sido todavía corregidas, así es que no te sorprendan los errores que en ellas encontrarás. Lo he hecho para no perder tiempo y para que puedas corregir, añadir o suprimir a tu antojo lo que creas conveniente. No van las pruebas de los grabados porque solo me entregó una el grabador y sacar nuevamente pruebas representaría un retraso en el envío del texto que a mi entender era lo que tú me pedías.

Los clisés como te digo están listos pero deseo que de una manera explícita me digas donde debo mandarte las fotografías originales que tan amablemente facilitó la casa Bompiani, y por qué conducto debo mandarlas. Creo que sería mucho más seguro la balija diplomática, pero en este caso te agradecería me remitieras una carta en la que seas tú mismo quien lo pidas al propio embajador o al Dr. Ara, pues sé que se resisten un poco a hacer esta clase de envíos, pero en el caso tuyo sé que de ninguna manera se negarán a hacerlo cuando lean la carta.

El libro después de darle muchas vueltas, lo publicaré todo en papel couché y guardando una fidelidad absoluta en cuanto a disposición de texto y láminas al modelo que me entregaste y que me ha servido para componer el libro. El tamaño será 16,5 x 23,5 y si los precios cuando quede terminado no están más por las nubes que lo que están ahora, será encuadernado. No puedo decir todavía cuál será el precio.

Como te digo al comenzar, he preguntado al Dr. Ara qué hizo con los ejemplares de «La palabra en la onda» que retiró del Lancaster junto con el libro en francés que te publicó otra editorial argentina.¹³⁰ Aunque no ha podido darme ninguna precisión de fechas asegura que los remitió y quedó en buscar todos los datos que le permitan informarme con mayor exactitud lo relacionado con este envío. De todas maneras, si necesitas algún otro ejemplar de tu libro me lo pides, pues te lo remitiré con mucho gusto.

Solamente porque supongo que estarás interesado en saberlo, las noticias que puedo darte respecto a la marcha de «La palabra en la onda», es que la venta es muy floja. Espero que algún día el público se convencerá que aunque sean comentarios radiales tienen todo el interés y la profundidad que das tú a todos tus escritos, así es que por mi parte no tengo prisa en que el público aprecie lo que te digo, y solo he querido decírtelo como una información.

Por aquí seguimos bien pero con mucho trabajo y muchas preocupaciones sobre todo en el orden de los negocios que cada día se complican más por el constante

130. E. D'ORS, *Le demi-siècle de Maurice Blondel*, Buenos Aires, Criterio, 1950.

intervencionismo del Estado, que no nos deja ya ninguna iniciativa y hemos de ir al vaivén de las olas, igual que todos los demás.

Veo algún día a Adelia y hemos hablado últimamente de ti pues sé que le escribiste para que se interesara cerca de mí por las mismas cosas que te contesto en esta carta.¹³¹ Está la pobre bastante vieja, aunque podríamos decir que en estos últimos tiempos ha tenido un ligero repunto, según dice María Teresa, que no acabo de compartir del todo.

María Teresa me encarga muchos saludos para ti y desea que esta carta te encuentre perfectamente restablecido de las dolencias que tiempos atrás te fastidiaban.

Con un gran abrazo queda tuyo afmo. y viejo amigo,

[33]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹³²

enero 3 de 1952

Sr. Eugenio D'Ors
Sacramento 1
MADRID

Mi querido amigo:

Acabo de recibir tu carta 26 del mes pasado¹³³ que voy a contestar inmediatamente.

Ante todo muy agradecidos a tu felicitación de Pascuas extendida a María Teresa y a toda mi familia. Para ti y todos los tuyos, especialmente para Nucella, os deseamos también un próspero y venturoso 1952. Espero que el año que empieza se eliminen las últimas consecuencias de tu enfermedad y que tu talento y actividad den nuevos frutos gloriosos para las letras, la filosofía y la ciencia españolas.

Mis felicitaciones por esta Presidencia de un nuevo museo de Arte Contemporáneo.¹³⁴ Creo que debes aceptarla, pues aunque sea un nuevo cargo que te echés encima, propicio como dices a compromisos y disgustos, no conviene dejar los cargos de responsabilidad en manos de personas poco solventes.

Por lo que se refiere a las fotografías de tu libro, entendiste mal mi carta. Decía en ella que estaban listos los clisés y que esperaba mandar los originales cuando supiera

131. Adelia menciona aquesta conversa en una carta a EdO de 5-12-1951 (Fons ANC 2355).

132. Document mecanoscrit, signatura manuscrita («Antonio»). 1 full, 2 cares. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

133. No conservada al fons de l'ANC.

134. Un decret de 9-10-1951 havia dividit el Museo de Arte Moderno de Madrid en dues entitats: el Museo Nacional de Arte del Siglo XIX i el Museo Nacional de Arte Contemporáneo. El primer director d'aquest darrer va ser l'arquitecte José Luis Fernández del Amo.

exactamente la dirección a que debía remitirlos; nunca pensé en enviarte los clisés que naturalmente debo reservar para la edición de LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA que estamos preparando nosotros.

Como ayer me llamó Pedro Ara diciendo que había recibido también carta tuya y que estaba dispuesto a mandarte por balija lo que yo le remitiera, van junto con el duplicado de esta carta, los originales que te facilitó Bompiani, más un juego de pruebas para que veas como han quedado las reproducciones y que no tienes necesidad de devolverme, pues yo guardo otra prueba que es la que he entregado a la imprenta junto con las leyendas de dichas reproducciones.

Espero que todo ello llegue a tu poder al mismo tiempo que esta carta pues Pedro Ara me dijo que lo remitirá por la balija diplomática del lunes próximo directamente a Sacramento I.

Entretanto supongo debes haber recibido ya las pruebas de galera del libro que te ruego me devuelvas lo más pronto posible con las correcciones o ampliaciones que quieras hacer en ellas, pues así que las reciba procederé a compaginar el libro y a menos que me exijas nuevas pruebas ya cuidaremos aquí de comprobar que todas tus indicaciones en cuanto al texto, sean atendidas al objeto de no aplazar demasiado la aparición de esta nueva edición de LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA.

Hace unos días en un cocktail de despedida que nos dio el Embajador saliente Navascués,¹³⁵ vi a Pahissa¹³⁶ que está radiante con su nombramiento de | académico que tú le proporcionaste. A Gómez de la Serna lo veo poco pues está cada día más «ostrá» y a Adelia, es María Teresa quien la cuida y sale de cuando en cuando con ella al cine para entretenerla en su soledad.¹³⁷

Termino esta carta sin poder saber de que clase de realidades eviternas te ha enterado el joven Florit, pues no he tenido tiempo todavía de consultar el diccionario para esta flamante palabra. Y hablando de diccionarios supongo recibirías el DICCIONARIO DE FILOSOFÍA de Ferrater Mora que por indicación de nuestro común amigo te remitió la Sudamericana hace algunos meses. Me agradecería mucho que me hicieras conocer tu valiosa opinión sobre el mismo.

Con mis saludos a Nucella, recibe un fuerte abrazo de tu viejo amigo,

135. Emilio de Navasqués (1904-1976), diplomàtic espanyol. Havia estat Ministre espanyol a la Haia i director del Ministeri d'Indústria i Comerç. Serà enviat a l'Argentina com a ambaixador espanyol (1949-1951), on succeí José María de Areilza, responsable dels enfrontaments entre el govern argentí i l'espanyol. La seva missió era renovar els llaços econòmics entre l'Argentina i el govern de Franco, però no ho va aconseguir. Raanan REIN, p. 207-210.

136. El músic i director d'orquestra Jaume Pahissa i Jo (1880-1969), instal·lat a Buenos Aires des de 1937. Va ser nomenat acadèmic de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando a iniciativa d'Ors, amic d'ell.

137. Algunes cartes íntimes amb Ors donen notícia que Adelia era aficionada al cinema, al teatre i als cotxes.

[34]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹³⁸

mayo 19 de 1952

Sr. Eugenio D'Ors
Sacramento 1
MADRID - España

Mi querido amigo:

Confirmando mi carta 3 de enero,¹³⁹ en la que te anunciaba la entrega de las ilustraciones de tu libro «LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA» al Dr. Pedro Ara para que las hiciera llegar a tus manos. Espero que haya sido así y llegaran a tu poder.

No he recibido ninguna noticia de las pruebas del texto e ilustraciones de tu libro que te remití en fecha 11 de diciembre ppdo.

Si no están ya devueltas, prefiero las guardes, pues estaré en España en la segunda quincena de junio y primera decena de julio y podría traérmelas yo.

Aunque es mi intención ir a Madrid y en este caso te visitaría en Sacramento 1, por si no pudiera, remíteme las pruebas a mi nombre, c/o Edhasa, Casanova 115, Barcelona, y así me las entregarán a mi arribo que será alrededor del 15 de junio.

Esperando tener el gusto de verte, abrazarte y charlar de lo que sea, te manda un abrazo tu afmo. y devoto amigo,

P.S. Adelia está en París. La has visto? Recuerdos a Nucella.

[35]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁴⁰

Barcelona, 16 de Junio de 1952

Sr. Don Eugenio D'Ors
Sacramento 1
Madrid

138. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 full, 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

139. Vegeu el document anterior.

140. Document mecanoscrit, signatura manuscrita («Antonio»). 1 cara. Paper «EDHASA | Editora y Distribuidora Hispano Americana, S.A.». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

Mi querido amigo:

Supongo en tu poder la carta que te escribí desde Buenos Aires y cuya fecha no recuerdo, anunciándote mi viaje a España.¹⁴¹

Como ves ya estoy aquí y mucho me hubiera gustado encontrarte en Barcelona, pero justamente un amigo tuyo, Gines de Albareda¹⁴² que cenó ayer conmigo me dio la noticia que habías estado mal de salud y que seguramente quedarías todavía unas semanas en Madrid.

Te ruego me digas cuales serán tus movimientos para ver si coinciden con las fechas en que yo podré estar en Madrid o en Barcelona. Estaré aquí en el Avenida Palace hasta el día 4 de julio.- Dicho día saldré para París donde quedaré unos ocho días para luego ir a Londres y quedarme allí tres o cuatro días más.- Al dejar Londres que será alrededor del 18 iré a Madrid donde pienso estar solamente tres o cuatro días para emprender el regreso vía Lisboa hacia Buenos Aires en un avión de K.L.M.

Espero hayas corregido las pruebas de la Civilización en la Historia y en el caso de que las fechas que te digo en qué estaré en Madrid o en Barcelona no coincidan con las tuyas, te ruego que las hagas llegar a mi nombre y a las señas del membrete de esta carta.

Con mis afectos a Nucella recibe un fuerte abrazo de tu viejo amigo

[36]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁴³

Barcelona 3 Julio 1952

Sr. Don Eugenio D'Ors
Sacramento, 1
MADRID

Mi querido amigo:

Recibí tu carta¹⁴⁴ y recogí de casa de tu amiga la Sra. Fernandez, Vda. de Pérez Olaguer, las pruebas de «La Civilización en la Historia» que me llevo para compaginar y ver si terminamos pronto este libro que se ha entretenido más de la cuenta.-

No me dices nada de las ilustraciones. Si no recuerdo mal, te remití también pruebas, así es que las daré por buenas puesto que nada me dices de ellas.-

141. Es refereix al document anterior, del 19 de maig de 1952.

142. Ginés de Albareda Herrera (1908-1986), escriptor i periodista del bàndol nacional, arribà a ser sotsdirector de Radio Nacional de España.

143. Document mecanoscrit, signatura manuscrita («Antonio»). 1 cara. Paper amb l'encapçalament, a dalt a l'esquerra, «A. LÓPEZ LLAUSÀS». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

144. Carta no conservada al fons de l'ANC.

Anna Romero Sire i Jaume Subirana Ortín, *Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1941-1954*

Te tendré al corriente de todo lo referente a tu libro, pero casi puedo asegurarte que antes de finalizar el año estará en la calle.—

Sentiré mucho marcharme de España sin verte. A mi regreso de París y Londres, telefonaré a Sacramento, 1, así es que me queda todavía la esperanza de encontrarte allí.—

Con un fuerte abrazo, queda tuyo devoto admirador y amigo,

P.S. Mis saludos a Nucella.

[37]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁴⁵

marzo 27 de 1953

Sr. Eugenio D'Ors

Sacramento 1

MADRID

Mi querido amigo:

Tengo la satisfacción de comunicarte que la semana próxima se pondrá a la venta LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA, de la que te hago remitir a Sacramento 1,¹⁴⁶ por vía marítima en paquete certificado, los ejemplares que según contrato tiene que enviarte la Editorial Sudamericana.

He puesto en la confección de este libro todo mi cariño y todo mi saber. Si no ha salido mejor puedes estar seguro que no ha sido por culpa mía. El papel aunque es bueno habría podido serlo más, pero el libro cuyo precio de venta es muy alto se habría tenido que vender más caro todavía en perjuicio de su difusión. La cabeza romana que va en la portada la he escogido personalmente. Si no te gusta dame a mi la culpa aunque espero será de tu agrado.

145. Document mecanoscrit, signatura manuscrita («Antonio»). 1 full, 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

146. En una entrevista amb Ors a *Ateneo* del mes d'abril, es descriu així el Palau de Sacramento, la figura de Nucella i els llibres a sobre de la taula: «Al final del salón que dijimos, tras de pasar una, otra estancia de puertas, siempre abiertas, hay una habitación de tonos claros; es el lugar del trabajo más continuo. Allí se preparan las conferencias, se escribe lo que el día trae y lleva —artículos, cartas, notas—, y se reciben los libros que van mandando impresores y editores. Ahora mismo hay un montón de volúmenes de “La civilización en la Historia”, que acaba de llegar de Buenos Aires; y hay también múltiples ejemplares de “Zanini”, un libro (preciosamente realizado) sobre el genial arquitecto-pintor, que con un amplio estudio-prólogo del maestro, en castellano e italiano, ha editado Alfieri-Laeroux, en Milán. La máquina de escribir portátil, de carro bajo, aparece cubierta; muchos papeles sobre la larga y estrecha mesa escritorio, que termina casi sobre el amplio balcón del fondo; y la presencia de la secretaria vestida totalmente de blanco, así como la presencia de un ayudante moreno y recio, al que frecuentemente el maestro dirige la palabra en catalán» (D. CASTRO VILLACANA, *Ateneo*, 32, 11-4-1953).

Me gustaría que me ayudaras a hacer una buena propaganda de este libro en España, lo cual con los numerosos amigos que tienes te será más fácil a ti que si lo encargo a nuestros corresponsales. El libro lo distribuirá EDHASA, Casanova 115, Barcelona. Allí pueden pedir los que lo deseen cuantos ejemplares quieran, pues la semana que viene haré una primera remesa a España de tres o cuatrocientos ejemplares. Estoy seguro que este libro se venderá mucho más que «La palabra en la onda», cuya venta ha sido y continúa siendo flojísima.

Aunque hace un siglo que no sé nada de ti,¹⁴⁷ quiero creer que es solo un recuerdo la enfermedad que tuviste hace algún tiempo y que te encuentras nuevamente en plena forma física e intelectual. Con recuerdos de María Teresa para Nucella y para ti, recibe un fuerte abrazo de tu viejo amigo,

[38]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁴⁸

agosto 20 de 1953

Sr. Eugenio D'Ors
Villanueva y Geltrú
Ermita San Cristóbal
BARCELONA - España

Mi querido amigo:

Con gran satisfacción recibí tu carta 2 del corriente,¹⁴⁹ dándome noticias de tu vida, cuando ya comenzaba a estar inquieto por tu silencio.

Veo que llegaron a tus manos los ejemplares de la CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA, de la edición publicada por la Sudamericana,¹⁵⁰ y desprendo de tu comentario que no te ha gustado lo que yo suponía. Me hablas de una cubierta en cartón cuando el libro lleva una magnífica tela y una sobrecubierta con la reproducción de una cabeza romana que me pareció digna y de acuerdo con el espíritu del libro, pero por lo visto te ha parecido que tiene el aire de libro de texto de segunda enseñanza. Si es así sien-

147. Ors no devia estar gaire content del retard en l'aparició de *La civilización en la historia*, ofert a Llausàs tres anys abans i que patí demores similars a les de l'edició de les noces d'or de *La Ben Plantada*.

148. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 full, 2 cares. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANCI-255-T-4675.

149. No conservada al fons de l'ANC.

150. E. D'ORS, *La civilización en la historia. Sinopsis. Imágenes. Precedida de la Historia del mundo en 500 palabras*, Buenos Aires, Sudamericana, 1953, 238 p.

to no haber acertado porque puedes creer que en este libro he puesto mi mejor buena voluntad.

Los regañones que recibes de los editores españoles me parecen injustos pues todos los autores están muy satisfechos –supongo,– de ver publicadas algunas de sus obras en el país más importante de la América hispana, con todas las posibilidades de difusión que en los demás países de este continente tienen los libros que de aquí salen.

Lo que hay que procurar es que los libreros se decidan a dejar de lamentarse de que no encuentran el libro y lo pidan, lo tengan en sus estanterías y lo vendan si es que el público, como creo en este caso, lo solicita. A este efecto puedes tomar nota de que los representantes de la Editorial Sudamericana en Barcelona son EDITORA Y DISTRIBUIDORA HISPANO AMERICANA S.A. (Edhasa), Casanova 115. Allí encontrarás a mi cuñado José María Llovet y al gerente Ricardo Coll¹⁵¹ que te atenderán en todo lo que pidas. Desde luego tienen no solo este libro sino «La palabra en la onda» cuya venta continúa perfectamente encalmada.

La página que me remitiste de «La Fiera Letteraria» de Roma es una demostración del gran prestigio y popularidad que tienes en Italia, no en vano has hecho allí tus mejores campañas en pro del arte y de la cultura. Procuraré hacer conocer los escritos elogiosos que allí te dedican a los amigos argentinos para que vean como tratan los extranjeros a un español como tú. |

No te extrañe no recibir noticias de Adelia pues la pobre está cada día más vieja y más gagá. Lo que tiene peor es la memoria y por consiguiente es muy normal que aunque le hayas escrito diez o doce cartas continúe diciendo que no recibe noticias tuyas. No obstante de cuando en cuando, con la obsesión de su salón literario de otros tiempos¹⁵² en el que tú eras la figura predominante, quiere reanudarlos con poquísimo éxito pues la gente no le lleva ya el apunte como aquí dicen y solo cuatro incondicionales como María Teresa y Rodolfo Alcorta,¹⁵³ acuden a sus citas.

A Pahissa lo veo muy poco y según me dicen está muy envejecido. Es una lástima que no se decida a ir a España, porque los últimos años de su vida estoy seguro los pasaría mejor bajo el cielo azul y frente al mar cobalto de nuestro Mediterráneo que contemplando la pampa argentina. Por otra parte la vida intelectual y literaria aquí es

151. José María Llovet Arnal, germà de la dona de López Llausàs, i Ricardo Coll, gerent (i apoderat) d'Edhasa a Barcelona.

152. Aquest comentari rememora l'estil de vida que Adelia i Ors havien compartit a París els anys 1930, a imitació dels salons barrocs francesos, i que els valgué crítiques dels republicans durant la guerra. La disposició del mobiliari i les sales de visita del Palau de Sacramento d'Ors a Madrid evocaven aquell ambient.

153. Rodolfo Alcorta (1876-1967), pintor argentí, fundador de l'Hospital Americà de París i assessor artístic de l'ambaixada argentina en aquesta ciutat, pertanyia a la colònia argentina a la capital francesa i al cercle de famílies aristocràtiques *rioplatenses* d'Adelia. Apareix esmentat també a les seves cartes. La seva filla Gloria, que havia nascut a Baiona, publicarà a Sudamericana, apadrinada per Borges, un llibre que denunciava la decadència de la colònia argentina a París, la qual cosa li comportarà l'odi perpetu de Victòria Ocampo.

muy pobre en estos últimos tiempos. La conmoción social y política que ha sufrido la Argentina ha dividido a la gente en dos bandos irreconciliables y esto se traduce en una falta de convivencia y relación, que tiene desastrosas consecuencias para los que amamos el contacto con nuestros semejantes.

Me dicen en cambio que en España cada día tienen más importancia las cosas del espíritu y que al talento se le reconocen los méritos y se consagran los valores. Me dijeron que tu Cátedra de Cultura te fue ofrecida por tus auténticos merecimientos y sin tener que pasar por ningún requisito oficial pre-establecido.¹⁵⁴ Me alegro mucho y espero que las enseñanzas que darás a la juventud española en la época más gloriosa de tu madurez intelectual, serán muy fructíferas.

María Teresa te recuerda siempre y aunque los éxitos sociales que tú le atribuyes no los alcanza, pues más bien está retraída que otra cosa, se conserva bien y con mucho ánimo. Mi hijo que acaba de regresar de un largo viaje por América y Europa; mi nuera y mis nietos que van creciendo sanos y fuertes como deseo verlos siempre, me dan continuos motivos de satisfacción.

Con mis afectos sinceros a Nucella, recibe un fuerte abrazo de tu viejo amigo,

P.S. Se han publicado comentarios sobre tu libro en «Saber Vivir», «Clarín» y «El Hogar», si me es posible conseguir algún ejemplar de cada uno te lo haré enviar.

[39]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁵⁵

setiembre 28 de 1953

Sr. Eugenio D'Ors
Sacramento 1
MADRID - España

Mi querido amigo:

Sin ninguna carta tuya a qué referirme, confirmo la mía 20 del mes pasado,¹⁵⁶ que supongo debe obrar en tu poder.

154. Es refereix a la creació de la Càtedra Eugenio d'Ors de Ciència de la Cultura per a cursos de doctorat a la Universitat de Madrid, establerta l'abril de 1953 amb caràcter excepcional per raó de prestigi, i que s'exhauria a la mort de l'escriptor. Aquest tardà reconeixement assolí caràcter oficial amb un acte el 17 d'abril de 1953 presidit pel ministre d'Educació Nacional Joaquín Ruiz Giménez i el rector Laín Entralgo (A. MARTÍNEZ CARRASCO, *D'Ors y Ortega frente a frente*, Dykinson, 2014, p. 168).

155. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 full, 1 cara. Paper còpia. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

156. Vegeu el document anterior.

Estas líneas son para decirte que desde hace algún tiempo tenemos representantes en Europa y en Norteamérica, que se ocupan de gestionar la edición en otros idiomas de los libros que vamos publicando en la Sudamericana. Para que puedan actuar debidamente autorizados, hemos introducido una cláusula en los contratos que firmamos con los autores al publicar sus libros que dice así: «El autor autoriza expresamente a la Editorial Sudamericana para que pueda gestionar frente a editores del exterior la publicación en otros idiomas de la obra objeto del presente contrato, de acuerdo a las condiciones que el autor indicara. En el caso de lograrlo la Editorial Sudamericana podrá firmar el contrato en representación del autor y percibirá el 20% del importe del royalty que se establezca.»

Como en tus contratos no figura esta cláusula y nuestro representante en París nos dice que posiblemente podría colocar a una editorial francesa, que supongo es la N.R.F. «La civilización en la historia» que hemos publicado, quieres decirme si nos autorizas a tratar con ellos y en este caso si podemos hacerlo a base de un 10% de royalty, con una suma de anticipo que procuraríamos fuera lo más alta posible? Conviene que tu autorización nos de un cierto margen de libertad en el bien entendido que tus intereses serán los nuestros.

Espero tu respuesta que ruego sea lo más rápida posible, y te manda un fuerte abrazo tu devoto amigo,

[40]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁵⁷

octubre 15 de 1953

Sr. Eugenio D'Ors
Villanueva y Geltrú
Ermita San Cristóbal
BARCELONA - España

duplicado a Madrid

Mi querido amigo:

He recibido tu carta fechada en Villanueva y Geltrú,¹⁵⁸ lo que quiere decir que estás gozando de las delicias del mar y cielo azul de nuestra costa mediterránea.

Me alegra que te hayan atendido como tú mereces mi cuñado José María Llovet y Ricardo Coll y que estéis en contacto para dar mayor impulso a la venta en España de LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA.

157. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 full, 1 cara. Paper «Editorial Sudamericana S.A. | Buenos Aires». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

158. Carta no conservada al fons de l'ANC.

Pero lo que no me contestas son las dos preguntas concretas que te hice respecto a la posibilidad de vender a una casa editorial francesa, los derechos de publicación a este idioma de LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA. Lo que necesito saber es: a) si estás conforme en adjudicar a la Editorial Sudamericana un 20% del importe de anticipo y regalías que se obtengan con el contrato en cuestión (como te dije, esto le es necesario a la Sudamericana para retribuir los servicios de su representante en París¹⁵⁹ que se ocupa de los asuntos de cesión de derechos y b) si podemos tratar con dicha casa francesa a base de un royalty del 10% sobre el precio de venta del libro, con un anticipo a cuenta de dicha regalía que procuraríamos fuera lo más crecido posible.

Como ves nada hay en un contrato para la edición francesa que pueda perjudicar a la edición en lengua italiana que tienes comprometida, ni a la española que cediste a la Sudamericana. Sería exclusivamente para la edición en idioma francés. Una vez logrado el primer contrato sería cuestión de hablar, si es que tú me autorizas a ello, de otros libros tuyos. En este momento me parece que sería enredar un poco las cosas si les habláramos de otros libros como «La palabra en la onda» y demás, que tú mencionas.

No me extiende más pues deseo que esta carta salga inmediatamente ya que de no poder contestar pronto a París, nos exponemos a perder el asunto que como te digo, está iniciado.

Con recuerdos a Nucella, y con un gran abrazo queda tuyo,

[41]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁶⁰

1 Junio 1954

Sr. Dn Eugenio D'Ors
Ermita de San Cristofol
VILLANUEVA Y GELTRÚ

Mi querido amigo:

Con un pie en el avión, pues salgo dentro de una hora para París, te mando junto con

159. Eugeni d'Ors havia tingut tractes amb nombroses editorials franceses, i sembla que López Llausàs durant més d'una dècada va provar de representar-lo davant les cases francòfones. Però no es conserven cartes de negociació amb cap d'aquestes editorials als arxius històrics de l'IMEC a Caen, i no coneixem el nom del representant francès de l'editorial Sudamericana.

160. Document mecanoscrit, inclosa la signatura (amb l'afegit «p.a.» d'una signatura manuscrita a sota de la qual es llegeix «Secretario»). 1 cara, paper de còpia. Paper amb l'encapçalament «A. LOPEZ LLAUSAS | EDITOR». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

Anna Romero Sire i Jaume Subirana Ortín, *Epistolari entre Eugeni d'Ors i Antoni López Llausàs, 1941-1954*

estas lineas, que firmará mi secretario Vela,¹⁶¹ copia de la carta que acabo de recibir de Buenos Aires.—¹⁶²

A mi regreso dentro de quince días ya nos veremos.—

Mis saludos a Nuzella [sic] y un gran abrazo de tu devoto amigo,

[42]

De Julián Urgoiti¹⁶³ a Antoni López Llausàs¹⁶⁴

27 de Mayo 1954

Señor
Don Antonio López Llausàs
C/o EDHASA – Casanova, 115
Barcelona

Querido López:

Acabo de recibir su carta del 20 y voy a darle, tal como Vd. me pide, la información que le interesa sobre el ofrecimiento de la obra de Eugenio D'Ors «LA CIVILIZACIÓN EN LA HISTORIA» a una casa de París .—

Está Vd. en lo cierto al suponer que se trata de Gallimard, que fue quien solicitó a fines de agosto pasado una opción para publicar dicha obra en francés. De inmediato se escribió a D'Ors solicitando su autorización y en vista de su contestación favorable, con fecha 20 de enero se envió a Gallimard un ejemplar de lectura, acordándosele una opción de 90 días.—

Entretanto, con fecha 30 de Marzo la casa Grasset nos escribió que el autor le había confiado la edición en francés de la misma obra, pero que solicitaban nuestra autorización para poder publicarla. Se le contestó de inmediato que otra editorial francesa tenía ya una opción para los derechos de traducción, pero que si no prosperaba les escribiríamos nuevamente sin dilación.—

Hasta aquí llega el breve historial de esta negociación,¹⁶⁵ pero como la opción acordada con Gallimard ha expirado ya, vamos a escribir a dicha casa para pedirle

161. Es refereix a Mariano Vela, secretari personal de López a Barcelona.

162. Vegeu el document següent, amb data 27-5-1954.

163. Director editorial de l'Editorial Sudamericana, de la qual es feu càrrec amb López Llausàs el 1939.

164. Document mecanoscrit. A dalt a la dreta hi diu «COPIA», i a dalt a l'esquerra «EDITORIAL SUDAMERICANA S/A | BUENOS AIRES». 1 cara, paper de còpia. A la carpeta ANC1-255-T-4675.

165. Al Fons ANC es conserven cartes amb Grasset dels anys 1930, i amb Gallimard de l'any 1953. Ors hi havia tractat per a l'edició dels seus llibres biogràfics sobre Goya o sobre els Reis Catòlics, de 1928 i 1932 respectivament, dins una col·lecció de vides d'homes il·lustres. Gallimard era també l'editor francès del seu reconegut *Du baroque* (1935).

una decisión y cualquiera sea la respuesta se la comunicaremos enseguida al autor.–

Le escribo a Vd. por separado para referirme a otros asuntos y reciba un abrazo de su amigo,

firmado: Julian Urgoiti

[43]

D'Antoni López Llausàs a Eugeni d'Ors¹⁶⁶

3 Juliol 1954

Sr. Dn Eugeni D'Ors
Ermita San Cristofol
VILANOVA I GELTRÚ

Estimat amic:

El nostre viatge toca a la fi. Diumenge que ve embarquem, amb la Maria Teresa cap a Buenos Aires.–

M'ha sapigut molt greu no poguer estar més estona amb tu, però els dos viatges, un a París i l'altre a Madrid, han escursat tant la nostra estada a Barcelona, que m'ha privat de fer-te una visita a l'Ermita com era el meu propòsit.–

El dimecres vinent reuneixo uns quants amics a sopar i m'hauria agradat tenir-te entre nosaltres. Si t'animes el farem a l'Hostal de la Perdiu, carrer d'Aragó cantonada a Casanova, a les nou quaranta cinc del vespre del dimecres dia 7 del corrent.–

Em donaràs una gran alegria si et decideixes a venir. Amb records a Nucella, reb una forta abraçada del teu vell amic,

166. Document mecanoscrit, signatura manuscrita. 1 cara, paper de còpia. Paper amb l'encapçalament, a dalt a l'esquerra, «A. LÓPEZ LLAUSÀS». A sota d'aquesta hi diu escrit a mà amb lletra gran «Ronda S. Pedro, 3». A la carpeta ANC1-255-T-4675.

[Apèndix]

TEXTO DADO A LA ACADEMIA DE SAN FERNANDO SOBRE EL VIAJE A
AMÉRICA
27-12-50¹⁶⁷

Muy vivamente agradezco la iniciativa, tan halagadora para mí, de nuestro ilustre colega César Cort¹⁶⁸ y la autorizada adhesión que le ha concedido, en nombre de la Academia el señor presidente de esta sesión. Se añade mi sincero impulso cordial al que guardo a cuantos han intervenido en la realización de mi reciente viaje a las repúblicas del Plata y a la obra realizada durante el mismo. Esta obra debía comprender, según la invitación recibida de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Buenos Aires, un curso doctrinal sobre la Ciencia de la Cultura, que se ha podido desarrollar entre la fidelidad copiosa y constante de numerosos auditorios y ha sido recompensado, encima del interés público, por el honor que yo más hubiera podido apreciar, la investidura de «doctor *honoris causa*» de la Universidad de Buenos Aires, conferido en la misma ocasión que aquel que se otorgó por su Facultad de Derecho al Señor Legado Pontificio, cuya visita a dicha capital había despertado tanto interés político, aparte del piadoso. Que, en mi quehacer el primero no había intervenido en nada, sino únicamente el interés científico, nada lo demuestra mejor que la unánime actitud de los núcleos españoles, localizados en Buenos Aires y en la Argentina en general, asistentes constantemente al Curso y participantes de su fasto. Así, en el almuerzo epilodal que las colonias españolas ofrecieron al profesor, pudo este brindar por todos, por los unos en nombre de la compañía, por los otros en nombre de la esperanza. Nuevas conferencias en las Universidades de Rosario de Santa Fe y de la Plata, –las invitaciones de Córdoba y Mendoza no pudieron llegar a aceptarse, a causa de la estrechez del tiempo, cuyo conjunto no ha pasado de siete semanas,– y unas lecciones dictadas en la sociedad de Amigos del Libro, componen el cuadro de esta actividad, realizada no sin fatigas.

No debemos entrar, aunque conviene que tengamos noticia de ello, en la parte delicada referente a la situación que atraviesan, en la capital de la Argentina, las Academias nacionales, a las cuales algunos decretos gubernativos han colocado en crisis, que, en algún momento y medio, es interpretada como preuncio de disolución. Alguna de ellas, la de Bellas Artes por ejemplo, que preside nuestro ilustre amigo, el arquitecto D. Martín Noel, hubo de manifestar que hubiera respondido a sus deseos el honrar a la Academia de Bellas Artes de San Fernando, en la persona de su académico presente, si no lo hubiera impedido la inquietud, como de interinidad, producida

167. Document mecanoscrit. 2 cares, paper de còpia. Fons ANC 1913.

168. César Cort Botí (1893-1978), arquitecte i enginyer, primer catedràtic d'Urbanisme d'Espanya, membre de la Real Academia de las Artes de San Fernando.

por esta situación. En otro momento alguna consulta, de origen gubernativo esta vez, pareció invitar a un dictamen de orientación, acerca del asunto académico; invitación que me creí en el caso de declinar. No solo por la dificultad de introducir soluciones cordiales, en asunto tan directamente afectado a lo personal, sino por ausencia, en definitiva, de éxito, en alguna precedente actividad española mía, cuyo mejor éxito hubiera podido, en otro caso, abonar la autoridad del dictamen.

No me creí, en cambio, con derecho a la abstención, en el caso de las invitaciones del otro país visitado, el Uruguay, a pesar de la noticia, llegada a mí a última hora de que el anuncio de la profesión de mis conferencias había soliviantado a elementos ajenos [sic] a la hispanidad, aunque algunos estuvieran inexorablemente ligados a la misma por imperativo del propio origen. La renuncia, en este caso, hubiera constituido un abandono ofensivo a los otros elementos genuinamente españoles o genuinamente intelectuales, que habían puesto, en dicho anuncio, su ilusión y que esperaban de su realidad frutos de cultura y de concordia. Estos frutos se obtuvieron, de todos modos. Cinco conferencias en una semana de presencia en Montevideo, se vieron coronadas, por manifestaciones cuya vehemencia no olvidaré. Su efecto fue la manifestación, que pudo juzgarse paradójica de una coonestación, ofrecida por el Ministro de Gobernación, obligado a justificar la abstención de la Universidad por «la necesidad de una dictadura, que también se imponía a el hecho de la libertad de que se había gozado, en las Universidades argentinas, para recibir a profesores, acaso de ideologías políticas encontradas y con la amplitud demostrada por las mismas instituciones académicas españolas, en ocasiones recientes.

No he de subrayar cuan gratos fueron los intermedios de civil amabilidad, gozados en estos países, en el tiempo escasísimo entre los actos de severa docencia. Queda todo muy presente en mi memoria, como quedan las manifestaciones de compañerismo, producidas en la velada de hoy, en la docta compañía de esta Casa.